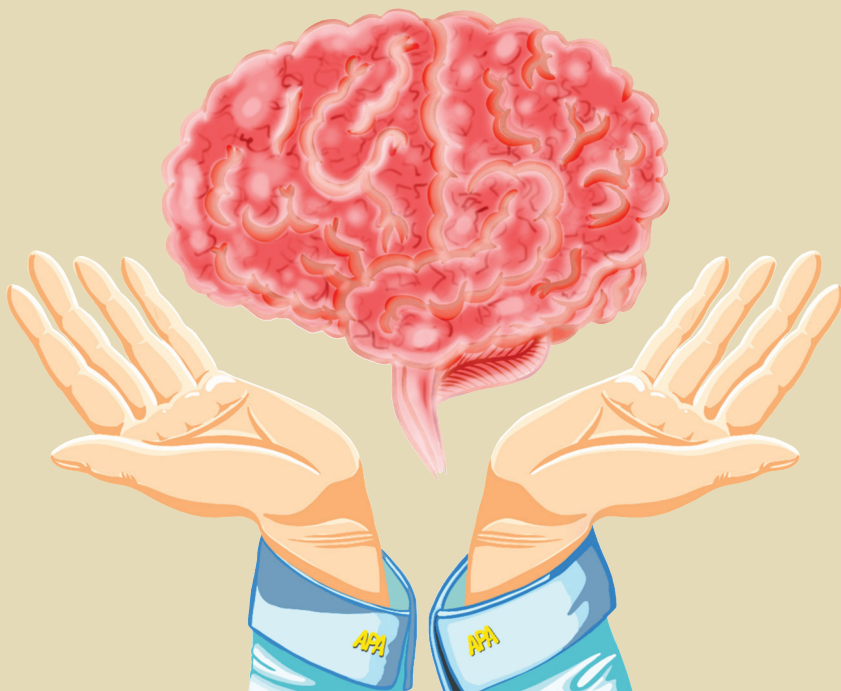

А. О. КУРАПОВ, І. І. ЯГІЯЄВ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ІЗ НАПИСАННЯ КУРСОВИХ
ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ
ЗА ВИМОГАМИ АРА**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

А. О. КУРАПОВ, І. І. ЯГІЯЄВ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ІЗ НАПИСАННЯ КУРСОВИХ
ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ
ЗА ВИМОГАМИ АРА

Київ
ДІА • 2021

УДК 615.014(001.89)

*Рекомендовано до друку
Вченою радою факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 1 від 30 серпня 2021 р.)*

Рецензенти:

В. О. ВАСЮТИНСЬКИЙ, доктор психологічних наук,
професор, головний науковий співробітник
лабораторії психології мас та спільнот
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України;

Л. Ю. ПОЛІВКО, кандидат психологічних наук,
асистент кафедри соціальної роботи, факультету психології,
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Курапов А. О., Ягіяєв І. І.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК із написання курсових та дипломних робіт за вимогами АРА / Антон Олександрович Курапов, Ілля Ігорович Ягіяєв. — К.: ДІА, 2021. — 76 с.

ISBN 978-617-7785-34-6

Мета посібника — допомогти студентам факультету психології у написанні основних кваліфікаційних робіт: курсових, випускних робіт бакалаврів та магістрів. Методичний посібник містить загальні вимоги до змісту та оформлення робіт, а також пропонує шаблони відгуків наукового керівника та рецензента, надає описи критеріїв оцінки якості виконання робіт та правила їх публічного захисту. Методичні рекомендації розроблені на основі вимог Американської Психологічної Асоціації (АРА), які є міжнародно-визнаними та активно використовуються в усіх наукових напрямках.

УДК 615.014(001.89)

ЗМІСТ

ЯК КОРИСТУВАТИСЯ ПОСІБНИКОМ.	5
ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	6
Навіщо і як почати писати роботу?	6
Вимоги до обсягу робіт	9
Вимоги до стилістики	9
Зменшення складності висловлювання.	14
ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ.	17
Форматування титульної сторінки.	17
Форматування заголовків; правила структурної організації тексту наукової роботи	17
Рівні організації заголовків	18
ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ ДОСЛІДЖЕННЯ . .	21
Анотація (Abstract).	22
Перелік ключових слів (Keywords).	22
Вступ (Introduction)	23
Огляд літератури (Literature review)	24
Методи (Methods).	25
Результати (Results)	25
Обговорення (Discussion).	26
Висновки (Conclusion).	27
ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТЕКСТУ . .	28
Правила написання буквених абревіатур	28
Правила написання формул та спеціальних символів.	28
Оформлення таблиць, графіків та інших ілюстративних матеріалів	29
ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПЕРЕЛІКУ.	33
Правила цитування друкованих джерел	33
Загальні правила цитування.	33
Пряме цитування	34
Виклад оригінальних думок без цитування	34

Перерахування авторів, що працювали над аналогічною проблемою	37
Цитування з іншого джерела рисунка, схеми, таблиці	38
ЦИТУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ	39
Веб-сторінка або цитування веб-контенту	39
Дані з онлайн-періодики	40
Стаття у науковому журналі онлайн — цитування DOI	41
Стаття у науковому журналі онлайн, що не містить DOI	42
Абстракт	43
Газетна стаття	44
Електронні книги	44
Глава/частина веб-документу або глава з електронної книги	45
Рецензія на онлайн книгу	46
Тези та дисертації	47
Онлайн-словники та енциклопедії	48
Набори даних	48
Вживання дати	49
Вживання роздільних знаків у цифрах	49
Вживання графічних та цифрових матеріалів	50
ЦИТУВАННЯ ВСЕРЕДИНИ ТЕКСТУ	51
Правила внутрішньотекстового цитування	51
Прямі цитати	53
Пряме цитування іноземною мовою і посилання на нього	56
Правила цитування прізвищ авторів	57
Правила внутрішньотекстового посилання	59
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	66
ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО	68
ДОДАТКИ	69
Додаток А. Приклад заяви	69
Додаток Б. Приклад анотації	70
Додаток В. Приклад Вступу	71
Додаток Г. Приклад Рецензії	73
Додаток Д. Приклад відгуку наукового керівника	75

ЯК КОРИСТУВАТИСЯ ПОСІБНИКОМ

Вимоги щодо оформлення кваліфікаційних робіт, викладені у посібнику, стосуються *курскових та кваліфікаційних робіт для всіх курсів*, а також інших різновидів письмових робіт (рефератів, есе), що виконуються студентами факультету психології. Перший курс може бути не зобов'язаний писати курсову роботу, інформацію треба уточнювати у методистів факультету.

У посібнику описані вимоги до структури та змісту курсових робіт, в рамках якої проводиться емпіричне дослідження.

На першому курсі в межах курсової роботи вимога щодо проведення емпіричного дослідження не є обов'язковою, тому до неї можуть застосовуватися лише вимоги, що ставляться до вступу, теоретичної частини та висновків.

Курсова робота **на другому курсі** повинна містити аналіз літературних джерел, а також детальний опис програми дослідження як результату цього аналізу, тому до неї застосовуються вимоги, що ставляться до вступу, теоретичної частини, опису програми дослідження та висновків.

Починаючи з **третього курсу**, проведення в межах курсової роботи емпіричного дослідження стає обов'язковою вимогою, тому вимоги, описані в розділі **“Особливості окремих розділів дослідження”**, повною мірою стосуються *курсової роботи на третьому курсі, випускної кваліфікаційної роботи (ВКР) на четвертому курсі та магістерської роботи*.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

НАВИЩО І ЯК ПОЧАТИ ПИСАТИ РОБОТУ?

Курсові та дипломні роботи зазвичай пишуть із метою навчитися проводити дослідження. Разом зі складністю виконання дослідження зростають і вимоги щодо якості представленого матеріалу, відповідно, чим вищий курс — тим вищі вимоги. Вважається, що за час написання курсових та дипломних робіт протягом навчання, студент досягає відповідного наукового рівня та після отримання диплому буде здатен на виконання серйозної науково-пошукової роботи, і не тільки. Проте, не варто зазіхати на круті скелі одразу, варто розпочати підкорювати відносно пологі схили. Щоб почати роботу над курсовою роботою, ми рекомендуємо виконати наступні етапи:

1. Відрефлексувати тему. Перш ніж почати роботу над дослідженням варто розуміти, що хочеться досліджувати. Тут є два підходи:

- **простий:** він передбачає, що варто просто завітати на кафедри та запитати перелік рекомендованих кафедральних тем для написання курсових робіт; із переліку обрати ту тему, яку розумієте, або про яку щось чули; заспокоїтись.
- **складний:** він передбачає, що тему написання курсової ви оберете самостійно, спираючись на власний досвід, зацікавленість або поради друзів.

Звичайно, ми рекомендуємо використовувати складніший підхід, адже у такому випадку ви повинні бути більш вмотивованими та зацікавленими, і, ймовірно, будете слідувати дедлайнам. До того ж, ви матимете змогу дізнатися щось цікаве саме в тому, що важливо для вас. Ми жартуємо, що вибір теми — це завжди проекція і люди схильні досліджувати ті сфери, які виявляються проблемними саме для них. Так, наприклад, пошук

смислу допоміг пережити жахіття концтабору Віктору Франклу і він почав займатися дослідженням смислів та використовувати їх у психотерапії; Тімоті Лірі ніяк не міг побудувати довірливих стосунків із батьком та іншими родичами, тому розробив одну із перших методик діагностики міжособистісних відносин; Карл Юнг мав досвід переживання містичних станів, тому розробив теорію особистості, використовуючи містичні назви для опису психодинамічних явищ.

Проте навіть якщо ви “проектуйте” свою тему, вона завжди цікавіша, гостріша, яскравіша, креативніша, аніж те, що вже запропоновано, і, ймовірно, вже давним-давно досліджено. Це одне із найважчих завдань при написанні курсової, тому вам можуть допомогти наступні поради:

- згадайте, що ви вивчали, і що з того запам’ятали найбільше,
- подумайте, чому ви згадали саме це і чому воно вас так зачепило,
- уявіть, яким чином саме це стосується вас,
- якщо не знайшли, чим це стосується саме вас, подумайте ще раз, адже все у психології тим або іншим чином вас стосується,
- тепер уявіть, яку проблему це могло б вирішити для вас,
- якщо ваша проблема вирішується, подумайте, чи допоможе це вирішити цю або інші проблеми іншим людям,
- якщо ваша проблема не вирішується, подумайте, чи допоможе це вирішити цю або інші проблеми іншим людям,
- якщо проблема не вирішується, відкиньте цю ідею і згадайте, що ще ви вивчали,
- якщо проблема вирішується, подумайте, з чим це може бути пов’язано,
- поєднайте те, що ви згадали і те, з чим це може бути пов’язане, і ви отримаєте чорновий варіант вашої теми.

Наприклад:

- ми вивчали зорове сприймання;
- там була одна характеристика сприймання під назвою константність;

- мене це зачепило бо я тоді подумав(ла), а чи можна порушувати константність зорового сприймання;
- мене це стосується тим, що у мене поганий зір і я плутаю предмети;
- збільшення контрастності предметів допомогло б краще їх розрізнити і мені, і іншим людям з поганим зором,
- поганий зір пов'язаний із різними причинами, але розмір монітору та якість зображення впливають на його погіршення,
- значить можна обрати тему “Зв’язок розміру монітору та якості зображення із константністю сприймання зорового образу”.

Приблизне розуміння сфери, у якій знаходиться ваша чорнова тема, дозволить вам обрати кафедру, де є фахівці, які могли б допомогти та підказати, як дослідити те, що вас цікавить. Із темою з прикладу, ми сміливо можемо йти на кафедру загальної психології. Які кафедри є на факультеті психології дивіться на сайті факультету.

2. Обрати наставника. Це наступне складне завдання, яке треба виконати.

Викладач — професіонал у своїй сфері, яка може відрізнитися від того предмету, який він або вона викладає. На сайті факультету можна знайти склад кафедр, де кожен викладач описує сферу своїх інтересів. Звичайно, вибір наставника може залежати не тільки від професійно-компетентносних, а й від особистісних характеристик. Оскільки ви не зустрічали особисто багатьох викладачів факультету, ми дуже радимо насамперед звертати увагу на сферу інтересів.

3. Зв’яжіться з наставником. На сайті факультету надано контактні дані викладачів, як максимум, сторінка у соціальних мережах та робоча електронна адреса, як мінімум, електронна пошта кафедри. Напишіть повідомлення, де обов’язково вкажіть:

- хто ви,
- з якою метою звертаєтесь,
- опишіть вашу тему,
- опишіть ваше бачення реалізації дослідження,

- запитайте, чи міг би він або вона стати вашим науковим керівником.

Також можна запитати у лаборанта кафедри, коли ваш обраний наставник буде на факультеті, щоб задати ті самі питання при зустрічі. Номери кабінетів та номери телефонів кафедр є на офіційному сайті факультету психології.

4. Пишіть заяву. Дочекайтеся відповіді викладача, та у разі схвальної відповіді йдіть на кафедру та шукайте лаборанта. При зустрічі скажіть, що ви студент і бажаєте писати курсову роботу у викладача із цієї кафедри. Віддайте лаборанту вашу написану від руки заяву, приклад ви знайдете у додатку А. Заяву необхідно написати до кінця жовтня.

5. Перегляньте цей посібник та розпочинайте дослідження.

ВИМОГИ ДО ОБСЯГУ РОБІТ

Тепер варто перейти до формальних речей. Загальний обсяг основного тексту робіт, враховуючи стандарти та форматування АРА, має бути таким (без урахування титульної сторінки, переліку літератури та додатків):

- 1 курс — не менше 15 сторінок;
- 2 курс — не менше 20 сторінок;
- 3 курс — не менше 30 сторінок;
- 4 курс — не менше 40 сторінок;
- дипломна магістра — не менше 50 сторінок.

Відповідно, рекомендовано не перевищувати такий обсяг (за винятком ситуацій, які узгоджуються з науковим керівником):

- 1 курс — не більше 30 сторінок;
- 2 курс — не більше 50 сторінок;
- 3 курс — не більше 60 сторінок;
- 4 курс — не більше 80 сторінок;
- диплом магістра — не більше 100 сторінок.

ВИМОГИ ДО СТИЛІСТИКИ

Крім загальних вимог до застосування наукового функціонального стилю української мови є також ряд вимог, що торкаються деяких значущих особливостей вибору слів, застосування

риторичних засобів у тексті академічного дослідження тощо. Викладені нижче особливості, не характерні для традиційної стилістики академічного тексту, прийнятого для країн колишнього Радянського Союзу. У зв'язку з інтеграцією України до світового наукового співтовариства, нижче пропонуються до вживання загальноприйняті у світовій практиці публікації академічних досліджень норми.

Викладаючи власну думку або описуючи кроки проведеного дослідження тощо автор має право вживати займенники першої особи (“У першій частині роботи я розглянув...”), а також вказувати на себе та своїх співавторів (“Ми перевірили доступний масив досліджень в царині...”). Західні джерела та наукові видання рекомендують у випадку опису кроків дослідження не користуватися стилістичними засобами антропоморфізації роботи, а вживати першу особу. Справді, дослідження не може нічого “інтерпретувати”, “проводити” чи “контролювати”, це робить автор/-ри. При цьому необхідно підкреслювати там, де це доречно, зміст дослідження і саме дослідження, а не його авторів.

Наприклад:

“Дослідження доводить... вказує...”.

Сучасна практика рекомендує уникати традиційного редакторського “ми” та другої особи множини, за винятком випадків колективного авторства роботи. Проте, якщо наукові статті часто пишуться колективом авторів, кваліфікаційні роботи за визначенням є одноосібною працею. Якщо займенник “ми” вживається в тексті дослідження, слід переконатися, що йдеться саме про автора та тих, хто проводив дослідження. На відміну від прийнятої в радянській науці практики, слід уникати безпідставного узагальнення та генералізації думки для невідомої аудиторії на зразок: “На нашу думку...”, в значенні “На думку всього прогресивного людства” чи “на думку всією науковою спільноти”. Аналогічно слід уникати використання безособових речень, суб’єкт яких відсутній або невизначений, на зразок: “Існує думка...” (чия саме? ким сформульована?), “Видається...” (кому видається? чому з ним це сталося і чому це має бути зафіксовано в науковій роботі?). Слід особливо

суворо уникати посилання на невизначене авторитетне джерело або на нібито загальновідомі факти: “Як широко відомо...”, “Як визнається більшістю вчених...”, “Як стало відомо завдяки останнім дослідження...” тощо. Подібні формулювання неприпустимі та автоматично ведуть до дискваліфікації роботи. В кожному разі, коли відбувається ствердження певної тези, повинні бути прямо вказані та точно оформлені джерела, з яких походить ця теза, вказані її автори, конкретні роботи чи переліки тих, хто її підтримує тощо.

Припустимо посилатися на певну частину наукової спільноти, наукові школи, послідовників певної теорії в цілому, групу дослідників, погляди яких були сформовані одними й тими ж темпоральними, каузальними обставинами, які вплинули на групу авторитетів, що дотримуються спільних поглядів: “неокейнсіанці”, “пізні коментатори Гегеля”, “укладачі підручника”, “учасники Манхетенського проекту”, “прихильники теорії Великого вибуху”, “японські історики 80-90 рр.” тощо. Навіть у такому випадку слід докласти максимальних зусиль для того, щоб звузити та максимально конкретизувати описувану групу, а ще краще — просто перелічити її учасників. Для зручності автор роботи може описати таку групу в своєму дослідження, охарактеризувати її, дати їй назву і надалі користуватися цією назвою в тексті роботи.

Наприклад:

“В. П. Сташков, Л. В. Максименко та В. Б. Грубський з середини 1990-х років брали участь у спільних експериментах... З часом спільність поглядів на проблему сприяла появі численних робіт, виконаних у співавторстві. Надалі ми називатимемо цих дослідників “групою Грубського”, маючи на увазі, що цей термін доречний лише для публікацій до 2007 р., коли погляди її учасників різко розділилися”.

Сучасна західна практика академічних публікацій рішуче відкидає вживання пасивного стану на позначення так званої “наукової множини”. Рекомендується замість “Експеримент проводився...”, “експеримент було проведено...” вживати: “Ми провели експеримент” (якщо його проводила не одна людина). При

цьому слід тільки слідувати за тим, щоб “ми” залишалось максимально точно визначеним та адресованим саме тим особам, що виконували атрибутовану їм дію. Домінуючим способом вираження дій, що описуються в ході наукової роботи є активна форма дієслова. Вживання даної форми передбачає використання логічних конструкцій, що включають суб’єкт, що здійснює дію, опис власне дії та об’єкта, стосовно якого дія здійснюється. Відповідно, краще писати не “Експеримент було проведено стосовно дітей...”, а “Ми провели експеримент за участі дітей...”. При цьому цілком доречними формами вислову є такі, що описують частини дослідження: “Експеримент включав чотири стадії...” тощо. Краще написати: “Ми провели інтерв’ю...” ніж “Учасників дослідження було опитано...”. Також багато академічних видань рекомендують більш пряму форму формулювання відповідальності за наукові рішення.

Наприклад:

Замість “Результати можуть бути інтерпретовані...” краще вжити: “Ми інтерпретуємо ці результати як...”.

Суб’єкт, який відповідає за певну дію, має бути максимально точно описаний. З іншого боку, дослідник повинен уникати генералізації власних аргументів та результатів і волюнтаризму, акуратно зазначаючи обмеженість власної думки та інтерпретацій.

Також рекомендується адекватно застосовувати часи дієслів. Описувати хід експериментального дослідження, опитування, послідовності опрацювання статистичних матеріалів необхідно, застосовуючи відповідні форми минулого часу, оскільки описувані дії мали місце в минулому. Але обговорюючи в роботі отримані результати, посилаючись на актуальну думку інших дослідників та описуючи власні висновки, що робляться в даний момент, слід вживати форми теперішнього часу. В описі можливого застосування результатів дослідження на практиці, обмірковуючи в тексті академічної роботи можливі напрямки майбутніх досліджень, або пропонуючи відповідь на можливі в майбутньому зауваження колег, слід застосовувати майбутній час. У будь-якому випадку,

слід керуватися здоровим глуздом, а не застарілими академічними стилістичними обмеженнями.

Практика передових академічних видань полягає в тому, щоб максимально уникати багатомовності, повторів, дублювання інформації в тексті статті чи книги та скорочувати вживання складних речень. Ці вимоги пов'язані зі значними змінами в аудиторії наукових досліджень та прагненні зробити їх максимально доступними для сприйняття та швидкого читання спеціалістами чи зацікавленими читачами, що не мають спеціальної академічної підготовки.

Описи та пояснення повинні бути максимально повними і уникати будь-якої подвійної інтерпретації або розбіжності в розумінні.

Наприклад:

“Передбачалося, що сімейний конфлікт обумовлюватиме проблемну поведінку дітей шкільного віку”. Це доволі складне формулювання гіпотези, яке містить занадто багато інформації у “згорнутому”, імпліцитному вигляді. Рекомендується розкривати інформацію повністю та виписувати у вигляді послідовності ясного поетапного викладу думки: “Перша прийнята нами гіпотеза стверджувала, що сімейний конфлікт передбачатиме проблеми поведінки у дітей шкільного віку. Друга гіпотеза стверджувала, що ефект буде сильнішим для дівчат, ніж для хлопців. Третя гіпотеза стверджувала, що подружні конфлікти більше постраждають від старших дівчат, ніж молодших дівчат”.

Загальне правило, особливо стосовно анотації та висновків будь-якого дослідження полягає в тому, щоб максимально скоротити кількість вживаних слів, де це тільки можливо зробити без втрати для ясності змісту. Таким чином, вимога до змістовності і скороченості викладу з одного боку, та вимога повноти і зрозумілості викладу, з іншого, створюють виклад для науковця. Щоб знайти правильний баланс, слід уважно слідкувати за публікаціями у сфері своїх наукових інтересів та вивчати вже опубліковані статті та інші академічні публікації.

Також слід звернути увагу на деякі аспекти вибору слів для формулювання наукових результатів, опису умов та обставин дослідження тощо. Загальна вимога до наукового тексту полягає у його термінологічності, тобто вживанні слів з максимально звуженим значенням, що не можуть мати розбіжностей у трактуванні. Однак, в соціальних та гуманітарних науках часто застосовуються терміни, що є переосмисленням слів з загального лексичного фонду тощо, різне розуміння яких може суттєво позначитись на прочитанні академічного дослідження та на інтерпретації його змісту, результатів чи тверджень читачами. Найзагальнішими рекомендаціями, що часто даються редакторами є наступні:

1. Не вживати визначень на зразок “суб’єкти дослідження” тощо, але користуватися термінами “досліджувані”, “респонденти”, “учасники дослідження”, “інтерв’юйовані” тощо на позначення осіб, що були залучені для проведення дослідження.

2. Слід вживати безпосередні, а не описові назви, що деталізують особливості вибірки, учасників, особливості проведення експерименту.

3. Не бажано використовувати формулювання на зразок: “дослідженням доведено...”, “експеримент засвідчив...”, “наша робота показала...” та ін. под. Прийнято вживати обережніші формулювання на зразок: “Наша робота вказує на можливість...”, “Результати можуть свідчити про...”, “Отримані докази вказують на...” тощо. Слід пам’ятати, особливо дослідникам-початківцям, що жодна одинична робота не може стовідсотково нічого довести або повністю підтвердити якусь гіпотезу. Головним фактором наукової діяльності є верифікація, що передбачає багатократне підтвердження отриманих результатів різними дослідниками. Тому не прийнято брати на себе надто велику відповідальність за остаточне ствердження істини.

ЗМЕНШЕННЯ СКЛАДНОСТІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

При написанні наукових текстів будь-якого типу від автора очікується вживання точного висловлення думки, правильного і точного вживання прийнятих в його академічній сфері термінів та форм висловлювання щодо змісту досліджуваної проблеми.

Існують деякі загальноприйняті в академічному світі домовленості щодо форм і способів висловлювання стосовно учасників дослідження, людей, що згадуються в дослідженні, а також щодо вживаних термінів.

Автор (-ри) мають з повагою ставитися до гендерної рівності, а отже, коли йдеться про учасників дослідження, опитуваних тощо вживати паралельні форми чоловічого та жіночого роду, на зразок: “чоловіки та жінки”, “він/вона”, “автор/авторка” тощо. Широко вживаним способом відображення цього правила на письмі, коли йдеться про особу, яка може мати будь-яку стать, або стать якої невідома, вказується займенник через символ оберненого слешу: “він/вона”.

В рамках конкретного виду досліджень, науки, дослідної сфери бажано вживати ті звертання та назви людей та їхніх груп, що прийняті в цій сфері. Наприклад, у роботі з когнітивної психології буде доречним застосовувати стосовно окремих осіб термін “суб’єкт”, тоді як в роботі, присвяченій медицині слід застосовувати більш вживаний в цього контексті термін “пацієнт” на позначення учасника дослідження. Слід переконатися, що назви учасників, дослідників в роботі вживаються одноманітно та у відповідності до одних і тих же правил протягом всього тексту. Ці терміни повинні відповідати прийнятим та вживаним у галузі, дослідженню якої присвячено даний академічний текст. Категорично неприйнятні жаргонізми, скорені назви, побутові форми висловлювання тощо.

Якщо автор вживає терміни, що не є загальноновизнаними, перебувають в процесі обговорення або відносяться до актуальних гіпотез, він зобов’язаний спеціально зазначити цей факт та виокремити певну частину статті чи іншого створюваного ним академічного тексту для того, щоб детально пояснити походження, значення пропонованого і вживаного в його тексті терміну, а також представити різні точки зору на його значення та вживання. Насамкінець необхідно обов’язково точно визначити, в якому значенні даний термін буде вживатися в представленій увазі читача роботі. Не слід лише посилатися на джерело, яке містить визначення терміну або детальне його представлення. Необхідно

вказати точну цитату з визначення з внутрішньою зноскою на джерело цитати, або ж переказати його власними словами.

Якщо вводиться власний, авторський термін, він може з'явитися в тексті лише ПІСЛЯ того, як буде подана вся необхідна для його розуміння та аргументації введення цього терміну інформація та будуть представлені читачеві всі необхідні для оцінки застосування цього терміну джерела.

Категорично неприпустимим є вживання термінів власного авторства без належного пояснення, визначення та аргументації їхнього застосування. Також є неприпустимим вживання термінів з посиланням на подальші розділи роботи, за виключенням анотації, де він може бути вказаний з зауваженням про те, що термін є авторським та пояснюється в тексті роботи. У випадку вживання певної кількості нових термінів, авторських термінів або термінів, що не мають однозначного визначення в даній галузі науки, вони подаються окремим додатком у вигляді словничка з посиланнями на відповідні місця у тексті, де вони обговорюються, та на джерела, де вони були введені, пояснені тощо.

ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ

ФОРМАТУВАННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ

1. Рекомендується використовувати для підготовки до електронної чи друкованої публікації роботи у вигляді сторінки формату А4, для якої всі поля (верхні, нижні, та обидва бокові) виставлені у розмірі 2,54 см. (1 дюйм в англо-саксонській системі). Аналогічне форматування зберігається для всього тексту та для титульної сторінки. Сторінка, що містить перелік використаної літератури, без відступів заголовки: references (при підготовці до публікації за кордоном), або “Посилання” (для внутрішньої публікації чи публікації в україномовному виданні).

2. Нумерація сторінок виконується у верхньому правому кутку, починаючи з першої сторінки включно. На титульній сторінці роботи із вирівнюванням посередині розміщуються окремими рядками: назва роботи, ім’я та прізвище автора, наукова інституція, з якої афілійована особа автора (де вона працює, готує чи захищає роботу, викладає або вчиться тощо), місто розміщення даної установи, рік підготовки представленої академічної роботи.

ФОРМАТУВАННЯ ЗАГОЛОВКІВ; ПРАВИЛА СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕКСТУ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Тексти кваліфікаційних робіт є результатами наукової роботи студента. Робота друкується на стандартному аркуші паперу формату А4. Поля залишаються з усіх чотирьох сторін друкованого аркушу: ліве поле — 2.54 см; праве поле — 2.54 см; нижнє поле — 2.54 см; верхнє поле — 2.54 см; орієнтована кількість знаків на сторінці — 1 800–2 000. Застосовується виключно шрифт Times New Roman, розміром 12, міжрядковий інтервал — 2.0. Зміни шрифту та його форматування допускаються *виключно для акцентування уваги на певних термінах, формулах, заголовках.*

Використання переносів слів не дозволяється. Заголовки глав, параграфів додатків і т.д. посередині рядка **без крапки в кінці**. Кожен новий розділ починається з нової сторінки. Ця ж вимога стосується й інших основних структурних частин роботи (вступу, висновків, переліку літератури, додатків і т.д.). Кожна глава повинна мати **змістовну назву**. Якщо заголовок складається з двох речень, їх розділяють крапкою.

Наприклад:

Правильний та неправильний варіанти оформлення заголовків

Неправильно	Правильно
1. Теорія мотивації	1. Теоретичні аспекти вивчення мотивації праці та сфери особистісних конструктів
2. Емпірична частина	2. Емпіричне дослідження мотиваційно-сміслової сфери у спеціалістів ІТ

Розділи роботи мають порядкову нумерацію в межах всього тексту (Розділ 1, Розділ 2, ... і т.д.). Позначення параграфа в межах глави включає номер глави та порядковий номер параграфа (1.1, 1.2, 1.3, ... і т.д.). У випадку, якщо параграфи розділені на дрібніші одиниці — підпараграфи, нумерація включає номер розділу, номер параграфа, номер підпараграфа (1.1.1, 1.1.2, ..., 1.2.1, ... і т.д.). Після номеру параграфа або підпараграфа в тексті крапка не ставиться.

Сторінки письмової роботи (включаючи рисунки та додатки) повинні мати наскрізну нумерацію. Першою сторінкою виступає титульний лист, на якому номер сторінки не проставляється. Титульний лист та сторінка змісту оформлюються за встановленим зразком (див. Додатки В та Г).

РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАГОЛОВКІВ

Заголовки необхідні задля того, щоб зорієнтувати читача під час читання документу та допомогти йому знайти необхідні частини тексту. Рівні організації заголовків являють собою рів-

ні підпорядкування розділів та підрозділів всередині більших частин тексту. Кожна частина тексту повинна розпочинатися з найвищого за логікою стилю заголовку. Наприклад, на початку документу використовуються виключно заголовки першого рівня. Форматування заголовків здійснюється таким чином, щоб заголовки різного рівня очевидно з першого погляду розрізнялися між собою та дозволяли читачеві чи редактору вільно орієнтуватися в ієрархії тексту (див. Таблицю ... нижче).

Таблиця 1.

Приклади заголовків рівнів 1–5

Рівень	Формат
1	По центру, Жирним шрифтом, Великими та звичайними літерами, як у реченні
2	Відцентровано зліва без відступу, Жирним шрифтом, Великими та звичайними літерами, як у реченні
3	Відцентровано зліва, з відступом, жирним шрифтом, починаючи з великої літери і закінчується крапкою.
4	<i>Відцентровано зліва, з відступом, жирний курсивний шрифт, починаючи з великої літери та закінчуючи крапкою.</i>
5	<i>Відцентровано зліва, з відступом, курсивний шрифт, починаючи з великої літери та закінчуючи крапкою.</i>

Відповідно до вимог, прийнятих у світовому науковому співтоваристві, наукова робота будь-якого рівня, зокрема, стаття, повинна містити низку обов'язкових розділів:

- Анотацію,
- Ключові слова,
- Вступ,
- Огляд літератури,
- Методи,
- Результати,
- Дискусію та Висновки, а також, за необхідності, Додатки.

Наприклад:

Методи (Рівень 1)

Методологічні основи дослідження (Рівень 2)

Вибірка (Рівень 2)

Вчителі. (Рівень 3)

Студенти. (Рівень 3)

Студенти столичних вузів. (Рівень 4)

Студенти вузів м. Києва. (Рівень 5)

Результати (Рівень 1)

Просторова орієнтація (Рівень 2)

Перший тест. (Рівень 3)

Вчителі з досвідом роботи. (Рівень 4)

Вчителі в процесі навчання. (Рівень 4)

Другий тест. (Рівень 3)

Кінестетичне сприйняття (Рівень 2)

ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Академічні дослідження мають визначену структуру, загальноприйнятую в практиці розвинених країн. Назви окремих розділів можуть значно варіюватися, однак, вимоги до їхньої організації та співвідношення правил викладу матеріалу дослідження між окремими розділами залишаються переважно незмінними. Іноді окремі розділи об'єднують (найчастіше це роблять с Вступом та Оглядом літератури або з Результатами та Обговоренням\Дискусією). За потреби в рамках кожного розділу може створюватися необхідна кількість додаткових логічних підрозділів, що можуть мати різну глибину взаємного вкладення (див. вище).

ЗМІСТ

Зміст — наступна сторінка після титульної. Він представляє структурну організацію вашої роботи. Кожен розділ та підрозділи мають бути названі та пронумеровані.

Зміст	
Вступ	4
Розділ I. Теоретико-методологічні особливості дослідження психофізіологічних реакцій та змін у когнітивних процесах у результаті використання ефірних олій	6
1.1. Ефірні олії та механізми їх дії	6
1.2. Фармакологічна гіпотеза дії ефірних олій	8
1.3. Психологічна гіпотеза дії ефірних олій	14
Розділ II. Експериментальне дослідження специфіки динаміки психофізіологічної реакції та змін у когнітивних процесах у результаті використання ефірних олій	17
2.1. Дизайн дослідження та характеристика вибірки	17
2.2. Аналіз психофізіологічних реакцій та змін у когнітивних процесах	19
Висновок	25
Посилання	26
Додатки	30

АНОТАЦІЯ (ABSTRACT)

Короткий розділ на початку викладу, який в середньому не повинен містити більше 300–350 слів. У випадку студентської роботи анотація може бути меншою (до 150 слів), в залежності від вимог викладача тощо. **Подібні вимоги ставляться лише до 2-х розділів — Анотації та Висновків. Обмежень за розміром для інших основних розділів наукового дослідження немає.** Він є максимально стислим та змістовним викладом дослідження, який містить всі його основні розділи, сформульовані в окремих реченнях. Повинен містити загальний огляд досліджуваної проблематики, чітке формулювання причин проведення дослідження та його мети і основного питання дослідження. Анотація має містити опис методики проведення дослідження, вибірки, якщо це емпіричне дослідження, застосовуваних статистичних методів, що були використані. Якщо дослідження використовує механізм формулювання та перевірки гіпотези, анотація повинна містити стислий виклад гіпотези та результати її перевірки (відкинута, прийнята альтернативна гіпотеза; не відкинута тощо). Анотація повинна містити коротку доказову вказівку на новизну роботи, пробіл в сучасних дослідженнях в її науковій галузі, який вона повинна закрити своїми результатами, а також опис можливого практичного застосування отриманих результатів та підтвердження їхньої цінності.

Анотація ніколи не містить огляду літератури, аналізу джерел, роздумів на тему проблематики чи цілей дослідження тощо. Це, перш за все, стислий виклад всіх основних частин представленої роботи. Мета анотації — швидке і вичерпне попереднє ознайомлення читача зі змістом і результатами роботи.

ПЕРЕЛІК КЛЮЧОВИХ СЛІВ (KEYWORDS)

Повинен включати терміни, визначення та ключові вирази, що дозволяють однозначно ідентифікувати проблематику дослідження. Ключові слова важливі для того, щоб текст опинився в видачі пошукових платформ подібних Google Scholar та наукометричних

баз даних після публікації. Бажано, щоб перелік не перебільшував 5-7 слів чи термінологічних словосполучень. Також в нього не повинні входити терміни, що є складовими назви наукової роботи або статті. Як правило, академічні видання наполягають на тому, щоб цей перелік містив менше багатолексемних словосполучень. Оптимальним поєднання є термін з двох слів.

Наприклад:

укр.: клінічний досвід, проблеми філогенезу;

англ.: online learning, psychometric studies.

Остаточний перелік ключових слів завжди узгоджується з науковим керівником або редактором академічного видання перед публікацією. Приклад наведено у додатку Б.

ВСТУП (INTRODUCTION)

Як правило, ця частина тексту дослідження призначена для викладу його контексту (політичного, економічного, наукового, освітнього тощо). Вступ має на меті ввести читача в коло понять, ситуацій, подій, основних набутих даною галуззю науки даних щодо досліджуваної проблематики і познайомити читача з місцем представленого йому дослідження в сучасній науці та в сфері тої проблематики, яку вивчає дане дослідження. Саме в цій частині рекомендується вводити основні значущі для роботи терміни та визначення.

Також у вступі формулюється проблематика роботи, її спрямування та мета. Вступ відповідає на питання: що саме вивчає автор дослідження та що спонукало його вдатися до цього дослідження? Заради якої мети проводилися досліді та в якій сфері людських знань?

Вступ не повинен бути тільки викладом думок автора(-ів) наукової роботи. Він обов'язково мусить бути так само аргументованим, як і всі інші розділи роботи. У вступі так само неприпустимі немотивовані, недоказові та емоційні визначення. Вступ має містити грамотно оформлені посилання на академічні джерела, бази даних, опубліковані дослідження тощо, що підтверджують

твердження автора. В цій частині роботи доцільно представляти ті джерела, що є базовими, визначальними та найбільш впливовими для досліджуваного питання чи сфери знань.

Завершити вступ необхідно **метою дослідження** та **дослідницькими питаннями**, на які ви збираєтесь дати відповідь своїм дослідженням. Їх повинно бути мінімум два. Приклад наведено у додатку В.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ (LITERATURE REVIEW)

Ця частина дослідження призначена для аналізу основних джерел, що стосуються тематики дослідження. Кількість використуваних джерел та розміри даної частини дослідження не мають суворо визначених меж. Вони зумовлені темою, підходом, методикою дослідження, а також тим, наскільки дана сфера науки чи досліджуване питання знаходиться в центрі уваги дослідників.

Для огляду літератури західними академічними виданнями не рекомендується застосовувати форму детального викладу чи аналізу кожного окремого видання по черзі. Автор дослідження повинен викладати проблематику, торкатися важливих підходів до дослідження даної теми, зроблених відкриттів чи сформульованих гіпотез тощо. Відповідно, частіше за все посилання після кожної викладеної автором (-ами) тези охоплюють кілька джерел водночас.

Як правило, огляд літератури закінчується чітким формулюванням цілей та окремих завдань дослідження, його новизни, основного питання дослідження. Підсумовуючи огляд наукової літератури за темою дослідження, автор (-и) повинні вказати, де в цих дослідженнях є пробіл або недостатньо досліджена сфера, якої стосується дане дослідження. Тобто, що вже вивчена на даний момент, і яке місце серед інших досліджень намагається зайняти представлене читачу дослідження. Якщо наукова робота використовує метод дослідження гіпотези, то нульова гіпотеза та альтернативна гіпотеза також викладаються наприкінці цього розділу.

Часто цей розділ об'єднують зі вступом, і в такому випадку всі перераховані вище види інформації про дослідження повинні розміщуватися наприкінці розділу Вступ.

МЕТОДИ (METHODS)

Даний розділ містить детальний опис всіх використовуваних в дослідженні методів. Він також містить і мотивацію використання саме даних вибраних дослідником(-ами) методів, а не якихось інших. Розділ містить опис всіх статистичних процедур для обчислення отриманих результатів, а також спостережень тощо.

Даний розділ обов'язково повинен містити опис вибірки дослідження: це може бути вибірка учасників для емпіричного дослідження, або вибірка аналізованих джерел для аналітичного огляду дослідної літератури тощо. Описуються методи отримання вибірки, її статистична релевантність, використовувані методи і опитувальники тощо.

Частіше за все, розділ містить підрозділи, кількість, зміст та назва яких не визначаються правилами і залежать від типу методології дослідження, застосованої автором(-ами), сфери досліджень та інших особливостей. Підрозділи використовуються для зручності сприйняття та подачі інформації.

В даному розділі припустимо використання посилань на джерела, що підтверджують походження тих чи інших методів досліджень, що використовуються автором(-ами). Однак, будь-які інші посилання чи немотивоване використання джерел для обговорення чи висування певних тез в даному розділі не бажане — це можна зробити в інших розділах.

РЕЗУЛЬТАТИ (RESULTS)

Це основна та найбільш значуща частина наукової роботи або публікації. Саме вона і визначає її цінність. Цей розділ містить всі пояснювальні та ілюстративні матеріали дослідження, зокрема, графіки, рисунки, зображення, таблиці, діаграми тощо. Розміщен-

ня ілюстративних матеріалів в інших розділах сучасного науково тексту, як правило, вважається неприпустимим і дозволяється у виключних випадках. Якщо ілюстративний матеріал занадто місткий і розміщувати його цілком незручно для сприйняття тексту, його виносять до Додатків.

Розділ частіше всього містить підрозділи, кількість та призначення яких не є визначеним і залежить від типу дослідження, його методології, спрямування та інших особливостей. Тут викладається вся інформація щодо власне перебігу дослідження, отриманих результатів та описуються всі процедури, що були проведені для отримання цих результатів. Зокрема, описуються всі статистичні підрахунки та вказуються отримані результати обчислень.

Зміст розділу Результати повинен чітко перегукватися і досмієнно відповідати змісту розділу Методи. Описані в попередньому розділі методи дослідження тут описуються за отриманими в них результатами та знахідками. Неприпустимо описувати в цьому розділі частини дослідження, щодо яких не було дано жодної інформації та вказівок в описі методів дослідження.

В даному розділі або взагалі не використовуються посилання на інші джерела, або ж вони застосовуються тільки у випадку, якщо це необхідно, щоб вказати походження статистичних матеріалів, застосовуваних методів дослідження тощо. Як правило, ці дані також намагається перенести до розділу Методи, щоб повністю звільнити розділ Результати виключно для викладу своїх власних знахідок та досліджень.

ОБГОВОРЕННЯ (DISCUSSION)

Найчастіше в даному розділі використовуються посилання на ті ж джерела, що і у Вступі чи огляді літератури. Однак, тут вони відіграють зовсім іншу роль, а сама, служать для порівняння отриманих результатів з тими, що були отримані в близьких за змістом дослідженнях. Отримані результати повинні бути представлені в колі результатів інших досліджень, автор(-и) обговорюють, чим подібні і чим відрізняють їхні результати від результатів інших дослідників.

Обговорення поглиблює і розкриває розуміння досягнутих результатів дослідження, вписуючи їх в контексті загальнонаукової проблематики. Обговорення пояснює для читача, що саме мають означати отримані результати, яке їхнє місце серед інших досліджень, та що вони додають до вже здобутих наукою знань. Інтерпретація отриманих результатів переважно відбувається в розділі Результати, але розкривається в розділі Обговорення.

Розділ повинен слідувати загальному правилу побудови наукового тексту: містить сильні, аргументовані твердження, логічно і послідовно поєднані у викладі думки, що розкриває мету та результати проведеного дослідження. Неприпустимо в цьому розділі відходити від теми роботи, її проблематики та власне отриманих результатів.

ВИСНОВКИ (CONCLUSION)

Висновки обов'язково завершують будь-яку наукову роботу і виступають її квінтесенцією. Висновки, так само як і анотація є коротким викладом змісту дослідження з акцентом на отриманих результатах та шляху до їх отримання, який був використаний дослідниками. Обсяг цієї частини аналогічний анотації, але частіше на практиці допускається його розширення за відповідної аргументованої потреби. Висновки мають містити дані про методику дослідження, статистичні методи, вибірку дослідження, опис найголовніших та найбільш значущих для досягнення мети дослідження результатів. Часто висновки можуть містити практичні рекомендації щодо застосування результатів дослідження, узагальнення щодо можливих подальших досліджень даної проблеми тощо.

ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТЕКСТУ

ПРАВИЛА НАПИСАННЯ БУКВЕНИХ АБРЕВІАТУР

В тексті письмової роботи, крім загальноприйнятих буквених абrevіатур, можуть застосовуватися вживані особисто автором буквені абrevіатури, що скорочено позначають які-небудь поняття з відповідної галуззі знань. При вживанні в тексті абrevіатури обов'язково потрібно подати пояснення її значення. При першому вживанні абrevіатура подається у круглих дужках після повного найменування, надалі вона застосовується в тексті без розшифровки.

Наприклад: Оформлення абrevіатури

Соціальна категоризація (СК) — універсальний когнітивний процес, що має ключове значення для сприйняття об'єктів та явищ оточуючого світу. На виявлення та розкриття специфічних особливостей СК спрямовано багато досліджень, проведених в рамках психології соціального пізнання.

ПРАВИЛА НАПИСАННЯ ФОРМУЛ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ СИМВОЛІВ

Формули розміщують окремими рядками в центрі листка або всередині рядків тексту. В тексті рекомендовано розміщувати формули короткі, прості, такі, що не мають самостійного значення та не пронумеровані. Найважливіші формули, а також довгі формули, що містять знаки приведення до суми, піднесення до ступеня, диференціювання, інтегрування, розміщуються на окремих рядках. Вище і нижче кожної формули або рівняння необхідно залишити не менше одного вільного рядка. Нумерувати слід найважливіші формули, на які в роботі містяться посилання. Порядкові номери формул позначають арабськими цифрами в круглих дужках біля

правого краю сторінки. Пояснення значень символів та числових коефіцієнтів слід додавати безпосередньо під формулою в тій же послідовності, в якій вони з'являються у формулі.

Наприклад: Оформлення формули

$$S_i = \frac{\sum_{i=1}^N (R_i^+ - R_i^-)}{N - 1},$$

де S_i — соціометричний статус i -члена;

R_i — отримані i -членом вибори (+) та відхилення (-);

N — число членів у групі.

**ОФОРМЛЕННЯ ТАБЛИЦЬ, ГРАФІКІВ
ТА ІНШИХ ІЛЮСТРАТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ**

Таблиці, рисунки, графіки слід розміщувати безпосередньо після тексту, в якому вони вперше згадуються, або ж на наступній сторінці. Всі таблиці та рисунки повинні мати назви та порядкову нумерацію (наприклад, Таблиця 1, Рисунок 1 і т. д.). Нумерація таблиць та рисунків повинна бути наскрізною для всього тексту. Назва таблиці розміщується зліва над таблицею без абзацного відступу в одному рядку з номером таблиці через тире. В таблиці слід вказувати одиниці виміру використаних в ній показників. Якщо одиниця вимірювання в таблиці є спільною для всіх числових табличних даних, то її наводять в заголовку таблиці після її назви.

Наприклад: Оформлення таблиці

Таблиця 1

**Розподіл відповідей респондентів на питання анкети
за віковими групами (у відсотках)**

Варіанти відповідей	Вікові групи				Всього у виборці
	18–24 років	25–29 років	30–45 років		

Таблицю з великою кількістю рядків припустимо переносити на наступний листок (сторінку). При перенесенні частини таблиці на наступний листок (сторінку) слово “Таблиця”, її номер, а також заголовок вказують один раз з правого боку над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слово “Продовження” та вказують номер таблиці (наприклад, “Продовження таблиці 1”). Якщо таблиця містить дані статистичного аналізу, умовні позначення значущості зв’язку різних показників (кореляцій, регресій) (зазвичай — * або **) ставляться тільки поряд зі значеннями самого коефіцієнта. Коефіцієнти обов’язково округлюються до сотих, нулі перед комою пропускаються, кома заміняється крапкою.

Не припустиме пряме копіювання до тексту вихідних таблиць звіту комп’ютерної програми (SPSS, Excel, Statistica та ін.). Таблиці слід будувати заново. Всі позначення повинні бути перекладені українською мовою, а результати вирахування суміжних величин узагальнюються в загальній таблиці. Неприпустимо використання в таблиці текстів кодів змінних. Назви змінних повинні бути змістовними та зрозумілими читачеві без додаткових пояснень з боку автора роботи.

Таблиці кожного додатку позначають окремою нумерацією арабськими цифрами з додаванням перед цифрою позначення додатку. Якщо документ містить лише одну таблицю, то вона повинна позначатися як “Таблиця 1” або “Таблиця В.1”, якщо вона міститься в Додатку В.

Порядковий номер рисунка — та через тире — його назва розміщуються під рисунком по центру рядка. При побудові графіків за осями координат вводяться відповідні показники, літерні позначення яких виносяться на кінці координатних осей, фіксованих стрілками. За необхідності вздовж координатних осей виконуються пояснюючі написи.

Якщо використовується t-test для оцінки значущості відмінностей між групами, то в таблиці необхідно представляти середнє значення за групою, стандартне відхилення, значення t із зазначенням рівня значущості, якщо відмінності значущі (вказується зірочками). У загальносвітовій практиці від студентів вимагають також коефіцієнт d-Коена чи іншу міру величини ефекту. У за-

рубіжних рецензованих журналах представлення коефіцієнта d-Коена є обов'язковою вимогою до публікації, що містить зіставлення груп за будь-якими параметрами.

Наприклад: Оформлення таблиці з зазначенням ефекту розміру вибірки

	Студенти M (SD)	Пенсіонери M (SD)	t-test t (Cohen's d)
Інтерес до економіки	2.75 (1.38)	4.55 (1.88)	5.85*** (.12)
Готовність до економічних змін	3.75 (1.08)	4.05 (1.02)	3.15** (.15)
.....			

** p<0.01, *** p<0.001.

Оформлюючи таблиці з результатами регресійного аналізу, необхідно вказувати значення β -коефіцієнтів, міру дисперсії залежної змінної, що з рівнем його значущості пояснюється варіацією незалежної змінної — R^2 , а також значення критерію толерантності.

У західній традиції публікації академічних досліджень викремлюються два типи ілюстративних матеріалів: таблиці та рисунки. До рисунків належать будь-які зображення, що відрізняються від тексту, як то графіки, схеми, таблиці, карти, фото, зображення, вставні відеоматеріали тощо. До таблиць належать ілюстративні матеріали, що подають інформацію, розділену на ряди та колонки.

Підписи розміщуються під ілюстративними матеріалами, а не над ними і не іншим способом. Всі ілюстративні матеріали повинні мати наскрізну нумерацію арабськими цифрами. Таблиці та рисунки в англійському тексті називаються Table та Figure, відповідно. Ці слова виділяються курсивом, як і номер ілюстративного матеріалу. Вся інша інформація до зображення чи таблиці друкується звичайним шрифтом. До складу підпису повинна вхо-

дити інформація про права власності (копірайт) на представлену інформацію, якщо таке право закріплено. Підпис до таблиці або рисунку повинен бути максимально коротким та змістовним. Він не повинен повторювати назву, що міститься всередині графіка, схеми тощо. Легенда, що описує використовувані в ілюстративному матеріалі позначення, вноситься всередину рисунку чи таблиці, а не розміщується поза його межами. В англomовному тексті у легенді головні слова, крім допоміжних, пишуться з великої літери; у рисунках і таблицях в текстах слов'янськими мовами це правило не виконується.

Якщо ілюстративний матеріал є формую прямого цитування, тобто залучений цілком чи в певній частині з іншого джерела, до складу підпису в кінці в круглих дужках повинно входити посилання на це джерело у формі внутрішньотекстового (скороченого) посилання, як це описано у відповідному розділі. Якщо джерело, змісту якого торкається ілюстративний матеріал, або з якого він цитується, більше ніде в тексті академічної роботи не згадується, це джерело все-одно вноситься до переліку використаної літератури і цитується, як вказано вище.

Якщо ілюстративний матеріал вміщує в себе посилання чи дані з різних джерел, всі вони перелічуються в круглих дужках в підписі до цього ілюстративного матеріалу, так само, як у випадку посилання в тексті на кілька джерел одночасно.

Наприклад:

<...тут схема чи графік...>

Figure 1. Complex framework based on the analysis of academic sources (Trzheminsky, 2011; Pavlov, 2017; Freindlich, 2020).

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПЕРЕЛІКУ

В тексті на наукову літературу доводиться посилатися в численних випадках: пряме цитування, виклад оригінальних думок без цитування, цитування не за першоджерелом, перелік авторів, що працювали над подібною проблемою, наведення з іншого наукового джерела рисунку, схеми, таблиці.

Бібліографічний перелік завжди розміщується наприкінці тексту та в більшості випадків відокремлюється одним відступом. В переважній більшості академічних видань не вимагається розпочинати перелік джерел статті чи іншого типу дослідження з нової сторінки, якщо це матеріал підготовлений до публікації. В такому випадку всі особливості формату тексту зумовлюються відповідними вимогами видання, що готує публікацію. Якщо стаття чи інший тип дослідження готується для ознайомлення академічного співтовариства, рецензування, ознайомлення наукового керівника чи рецензентів, розміщення в мережі Інтернет тощо, бібліографічний перелік завжди розпочинається з нової сторінки та обов'язково має заголовок **Перелік джерел** (укр.), або **References** (англ.).

ПРАВИЛА ЦИТУВАННЯ ДРУКОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Перераховані далі в цьому розділі правила в більшості випадків стосуються і цитування електронних джерел, якщо тільки не існують спеціалізовані правила, що застосовуються в цьому випадку (див. розділ “Цитування електронних ресурсів”).

Загальні правила цитування

1. Текст цитати береться в лапки і наводиться в тій граматичній формі, в якій вона подана в першоджерелі, зі збереженням особливостей авторського написання.

2. Цитування повинно бути повним, без самовільного скорочення цитованого фрагменту та без викривлення змісту. Пропущення вторинних слів, що не впливає на зміст, позначається трьома крапками.

3. Якщо при наведенні цитати необхідно виділити в ній певні слова, важливі для Вашого тексту, то після такого виділення необхідно вказати початкові літери свого імені та прізвища (ініціали): (курсив мій. — І. Ф.), (підкреслено мною. — П. С.) тощо.

4. Не варто зловживати цитатами. Оптимальна кількість цитат у тексті — не більше двох на сторінку.

5. **Кожна** цитата повинна обов'язково супроводжуватися посиланням на джерело, звідки вона була запозичена.

Пряме цитування

За умов прямого цитування в тексті наводиться фрагмент тексту з іншого джерела. Цитата обов'язково має бути взята в лапки. Після цитати в тексті в круглих дужках вказується прізвище автора та рік видання, розділені комою. Після року видання слідує кома, після неї вказується сторінка джерела, з якої взято цитований текст. Перед номером сторінки зазначається скорочення “с.” (від “сторінка” для україномовних та російськомовних джерел; р. — від “page” — для англomовних джерел).

Виклад оригінальних думок без цитування

У випадку переказу чийось думок, ідей, концепцій, але без прямого цитування, також необхідно посилатися на джерело.

□ **Посилання на випадок персональної комунікації.** В деяких видах досліджень припустимі та навіть необхідні посилання та власні акти комунікації з науковцями чи іншими людьми, що можуть служити джерелом для посилання. Серед джерел персональної комунікації можуть значитися інтерв'ю (особливо, неопубліковані чи неоприлюднені тим чи іншим чином), листи, електронне листування. В такому випадку посилання повинно містити ім'я комунікатора, факт персональної комунікації та дату, коли акт комунікації відбувся. Такі факти персональної комунікації не вносяться до переліку посилань в бібліографічному описі

академічної роботи, але можуть виступати в ролі внутрішньо-текстового посилання. В такому випадку внутрішньотекстове посилання має наступний вигляд:

Англ. (E. Robbins, personal communication, January 4, 2001);

Укр. (В. Чуйко, особиста бесіда, 15 вересня 2011 р.).

Слід звернути увагу на відмінність у **прийнятій формі вказівки дати** для внутрішньотекстового посилання. Датування виконується у відповідності до формату, прийнятому у відповідній країні та характерній для мови публікації академічної роботи.

□ **Правила вживання джерел, якщо вони мають кілька видань.** Часто трапляється ситуація, коли цитоване джерело має багато перевидань. Найзагальніше правило цитування, що торкається, перш за все, студентів, говорить про те, що цитується те джерело, до якого мав доступ автор під час написання власної роботи. Однак, для більш значущих досліджень, що претендують на наукову валідність та визнання доробку автора, прийнято застосовувати суворіші вимоги до цитування джерел. За прийнятими в світовій академічній спільноті правилами, має цитуватися останнє з видань, найближче за часом до моменту появи роботи, в якій виконується цитування. Якщо видання відрізняються між собою та мають унікальні особливості, цитується те видання, яке має на увазі автор, і на унікальні особливості якого посилається. У бібліографічних, історіографічних, текстологічних та інших видах досліджень, що вивчають перш за все текст, а не переданий в ньому зміст, цитується саме те видання, особливості якого описує автор дослідження.

У тому випадку, якщо для теми і проблематики дослідження не має суттєвого значення першоджерело, можуть і навіть повинні цитуватися не першоджерела, а новіші видання цього джерела або навіть аналітичні та описові роботи, що присвячені цьому джерелу та містять викладені у ньому ідеї в цитуванні або переказі новіших авторів. Така практика встановилася протягом останніх десятиліть у більшості світових академічних видань.

□ **Непряме посилання (посилання на вторинне джерело).** Інколи посилання в тексті академічної роботи виконується на джерело, що цитується в іншому джерелі. Така ситуація не є

рідкісною, особливо у випадках, коли до джерела, на яке здійснюється посилання, немає доступу. У такому випадку, як правило, намагаються базове, доступне джерело, з якого береться цитата вторинного джерела, вказати у тексті, а власне те джерело, на яке посилаються — в круглих дужках, за описаними вище правилами.

Наприклад:

Укр. “Джонсон аргументує це відомими словами Сміта з нині втраченої статті 2003 року... (як вказано у Smith, 2003, с. 102)”.

Англ. Johnson argued that...(as cited in Smith, 2003, p. 102).

Зверніть увагу! Слід вживати усталені формули подібного посилання, що приводяться у вищенаведених прикладах в дужках напівжирним шрифтом.

□ **Посилання на інші вид друкованих видань.** У випадку, якщо здійснюється посилання на енциклопедичне видання, оно повинно мати наступний вигляд.

Наприклад:

Bergmann, P. G. (1993). Relativity. In *The New Encyclopedia Britannica* (Vol. 26, pp. 501–508). Chicago, IL: Encyclopedia Britannica.

Зазначимо, що таким чином цитуються друковані варіанти енциклопедій. Посилання на електронну форму енциклопедії здійснюється у відповідності до правил, описаних у розділі про цитування електронних джерел. Вхідження слова, прізвища, терміну, назви тощо цитується у вигляді заголовку відповідної статті в енциклопедії, вказується місто видання та видавець. Слід пам’ятати, що одні й ті ж енциклопедичні видання іноді змінюють реквізити видання в різних роках видання тощо.

Трапляються складні випадки, коли певний текст доступний лише у формі цитування в іншому, вторинному джерелі. За необхідності зробити посилання на такий малодоступний текст,

необхідно включити вторинне джерело, що містить необхідне посилання, цитату чи значущий текст, до переліку літератури. Далі в тексті слід посилатися на оригінальну роботу, з якої береться посилання, а в круглих дужках після неї розмістити внутрішньо-текстове посилання на вторинне джерело, розміщене в переліку літератури.

Наприклад:

Первісне джерело, яке нам не доступне — це робота **Steidenberg and McClelland's**.

Згадку про це джерело та необхідний нам зміст містить стаття: **Coltheart, M., Curtis, B., Atkins, P., & Haller, M. (1993). Models of reading aloud: Dual-route and parallel-distributed-processing approaches. Psychological Review, 100, 589–608.**

Ця стаття вноситься до переліку використаної у дослідження літератури. В тексті робит вказується: “Дослідження Steidenberg and McClelland містить... (Coltheart, Curtis, Atkins & Haller, 1993).

Посилання на друковану анотацію до дисертаційної роботи цитують за загальними правилами будь-якого друкованого джерела, за винятком того, що у круглих дужках після назви дисертації зазначається (*Dissertation Abstracts International*).

Наприклад:

Yoshida, Y. (2001). Essays in urban transportation. *Dissertation Abstracts International*, 62, 7741A.

ПЕРЕРАХУВАННЯ АВТОРІВ, ЩО ПРАЦЮВАЛИ НАД АНАЛОГІЧНОЮ ПРОБЛЕМОЮ

У випадку, коли в тексті перераховуються автори, що працювали над подібною проблематикою, то також необхідно посилатися на їхні роботи. При цьому в тексті у круглих дужках вказується перелік прізвищ авторів, та через кому від кожного окремого прізвища, номер видання цитованої роботи або рік ви-

ходу журналу чи збірника, в якому була оприлюднена цитована робота. Кожне з прізвищ авторів разом з датою відмежовується від наступного крапкою з комою.

ЦИТУВАННЯ З ІНШОГО ДЖЕРЕЛА РИСУНКА, СХЕМИ, ТАБЛИЦІ

У випадку, коли в тексті наводяться рисунки, схеми, таблиці з інших літературних джерел, необхідно вказати, звідки були запозичені ці матеріали. При цьому, після того, як вказано назву рисунка, схеми, ілюстрації тощо, в круглих дужках вказуються:

1. Прізвище автора, рік видання цитованої роботи через кому, сторінка, на якій розміщено використаний в тексті графік, таблицю, ілюстрацію.

При кожному згадуванні прізвищ авторів праць, що згадуються в тексті, необхідно вказувати їхні ініціали. При цьому, між ініціалами та прізвищем необхідно робити нерозривний пробіл для того, щоб ініціали та прізвище завжди розміщувались в межах одного й того ж рядка. При посиланні на ще не опубліковану російською чи українською мовою працю при першому згадуванні в тексті прізвища її автора після україномовної транскрипції вказується в дужках її написання мовою оригіналу.

Наприклад:

Дж. Ливайн (J. Levine).

ЦИТУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

ВЕБ-СТОРІНКА АБО ЦИТУВАННЯ ВЕБ-КОНТЕНТУ

Окремі веб-сторінки або документи, розміщені на онлайн-ресурсах цитуються загалом за тими ж правилами, що і друковані джерела. Слід зауважити, що електронна адреса зазвичай розміщується у кінці такого посилання. В якості посилання може використовуватися виключно повна URL-адреса джерела, яка може бути скопійована з адресної стрічки, що найчастіше розміщується у верхній частині інтерфейсу інтернет-браузера. При підготовці цитування слід враховувати, що частина браузерів, а також частина академічних ресурсів, що розміщує реферовані видання онлайн, приховують частину повної URL-адреси, що демонструється у відповідному полі браузера при перегляді. Для отримання повної адреси, слід перенести фокус вводу до адресного рядка (перевести до нього курсор). Після появи повної адреси, її можна копіювати та використовувати у якості посилання.

Посилання на інтернет-джерело формується за наступним шаблоном:

Автор, А. А. & Автор В. В. (Дата публікації — рік, або рік та число і місяць). Назва сторінки [Формальний опис типу ресурсу, за необхідності]. Retrieved from URL-адреса

Наприклад:

Eco, U. (2015). How to write a thesis [PDF file]. (Farina C. M. & Farina F., Trans.) Retrieved from https://www.researchgate.net/...How_to_write_a_thesis/.../Umberto+Eco-How+to+Write+... (Original work published 1977).

У деяких випадках повний шлях до цитованої сторінки в її адресі може бути занадто довгим. Ця ситуація зустрічається дос-

татньо нечасто у випадку академічних джерел. У такому випадку можна цитувати адресу сторінки не в повному обсязі, а частково, обриваючи адресу на певному місці і продовжуючи її трикрапкою, як у прикладі вище. Представлена частина адреси повинна бути достатньою для того, щоб браузер при введенні неповної форми адреси однозначно знайшов необхідний документ. Автор зобов'язаний перевірити ефективність подібного скороченого цитування адреси сторінки самостійно.

Якщо автор сторінки або розміщеного на ній документу невідомий, цитування натомість починається з назви сторінки. Якщо дата створення сторінки або розміщення відповідного документу невідома, це фіксується за допомогою абрєвіатури (n.d.).

Наприклад:

Spotlight Resources. (n.d.). Retrieved from https://owl.purdue.edu/owl/about_the_owl/owl_information/spotlight_resources.html

Якщо розміщений на сторінці контент може з часом змінюватися, необхідно вказати час доступу до нього у зв'язку з тематикою цитування. В такому випадку на місці, де в стандартному форматі цитування повинна розміщуватися дата публікації, вказується абрєвіатура (n.d.), після якої ставиться крапка та вказується день, коли автор мав доступ до цитованого документу в тому вигляді, який передбачається змістом цитати: (n.d.). Retrieved January 22, 2019, from (URL-адреса). Дата вказується у форматі: місяць дата, рік. Після року ставиться кома і вказується безпосередньо адреса ресурсу.

Наприклад:

Purdue University Writing Lab [Facebook page]. (n.d.). Retrieved March 22, 2021, from <https://www.facebook.com/PurdueUniversityWritingLab/>

ДАНІ З ОНЛАЙН-ПЕРІОДИКИ

Наукові статті, та статті з інших різновидів видань, що систематично поновлюються, мають цитуватися за тими ж загальними правилами, що і друковані статті в періодичних виданнях. При

цьому додається назва періодичного онлайн-видання, включаючи номер видання, в якому було розміщено статтю, надруковані курсивом. Назва видання та номер розділяються комою. Шаблон цитування у даному випадку виглядає так:

Автор, А. А., & Автор, В. В. (Дата публікації). Заголовок сторінки. *Заголовок періодичного видання онлайн, номер тому/видання* (якщо доступний). Retrieved from <https://www.someaddress.com/full/url/>

Наприклад:

Bernstein, M. (2002). 10 tips on writing the living web. A List Apart: For People Who Make Websites, 149. Retrieved from <https://www.alistapart.com/articles/writeliving>

**СТАТТЯ У НАУКОВОМУ ЖУРНАЛІ ОНЛАЙН —
ЦИТУВАННЯ DOI**

Digital Object Identifier (DOI) — це спеціалізована форма ідентифікації онлайн-ресурсів, що робить їх незалежною від конкретної URL-адреси, де ресурс може розміщуватися. Тому міжнародні вимоги цитування наполегливо рекомендують використовувати DOI у цитуванні наукових реферованих джерел у тому випадку, якщо він доступний. DOI розміщується у кінці цитати, після крапки. DOI має дві форми нотації, більш давню, що складається з цифрового коду (doi:0000000/000000000000) та останньої редакції цього ідентифікатора, що складається з літер та цифр і має форму стандартного посилання (<https://doi.org/10.0000/0000>). У цитуванні інтернет-ресурсів можуть використовуватися обидві форми. Якщо джерело доступне з двома формами DOI, використовується новіший, що починається з <http://>.

Наприклад:

Wooldridge, M.B., & Shapka, J. (2012). Playing with technology: Mother-toddler interaction scores lower during play with electronic toys. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 33(5), 211–218. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2012.05.005>

СТАТТЯ У НАУКОВОМУ ЖУРНАЛІ ОНЛАЙН, ЩО НЕ МІСТИТЬ DOI

Стаття, розміщена в академічному журналі онлайн, що не містить DOI, повинна містити посилання на домашню сторінку цього академічного онлайн-видання. Слід пам'ятати, що головне завдання цитування полягає в тому, що максимально полегшити для читача доступ до джерел, на які спирається автор публікації. Розміщення адреси домашньої сторінки академічного видання спрощує пошук відповідної статті.

Академічні друковані та онлайн-видання часто розділені на окремі томи та частини. В такому випадку старший номер в номенклатурі публікації, наприклад видання (*англ.* issue) друкується курсивом, а молодший номер в номенклатурі, наприклад, том даного видання, друкується звичайним шрифтом в круглих дужках без пробілу відразу після номеру видання.

Наприклад:

Zanin, L. (2014). On Okun's law in OECD countries: An analysis by age cohorts. *Economics Letters*, 125(2), 243–248.

Слід наголосити, що у випадку цитування журнальних та газетних публікацій, публікацій друкованих видань, що розміщені на їхніх онлайн-ресурсах, публікацій з електронних періодичних видань, що не належать до академічних видань, матеріали котрих проходять перевірку та рецензування обов'язково повинні містити максимально повну URL-адресу цитованого документу. У випадку академічної публікації достатньо вказати рік випуску, номер та том сторінки, на яких розміщується стаття, як для друкованого видання. Вказівка на електронну адресу домашньої сторінки академічного видання, що опублікувало цитований документ, необхідна у тому випадку, якщо автор публікації, що цитує статтю, мав доступ до неї виключно онлайн. У такому випадку вказується: Retrieved from та URL-адреса домашньої сторінки академічного видання, в якому була розміщена цитована стаття.

У випадку, якщо стаття з академічного видання доступна в пошуковій системі Google Scholar, зазвичай (однак не завжди!) достатньо вказати цитування в тій формі (цитування APA), як вона

представлена в цій пошуковій системі. Також необхідно перейти на сторінку, де розміщена попередня інформація про цитовану роботу та отримати DOI, якщо він доступний.

Якщо цитується академічна база даних, періодичне академічне електронне або друковане видання, що представлено в електронній копії, обов'язково вказується перша та остання сторінка, на яких розміщена цитована публікація через дефіс. На відміну від номеру тому або видання, номери сторінок друкуються звичайнім шрифтом, а не курсивом. У англомовних джерелах перед діапазоном сторінок не треба зазначати “р.”, а для російськомовних та україномовних джерел не слід вказувати “с.”.

Формат цитування виглядає так:

Автор, А. А., & Автор, В. В. (Дата публікації). Заголовок сторінки. *Заголовок періодичного видання онлайн, номер тому/ видання* (якщо доступний), діапазон сторінок. Retrieved from <https://www.someaddress.com/full/url/>

Якщо конкретна публікація є останньою в цьому томі, збірнику, видання, то в такому випадку вказується тільки перша сторінка діапазону.

АБСТРАКТ

Якщо цитується тільки короткий опис статті (abstract), то про це робиться відповідне зауваження у квадратних дужках після назви статті чи іншої публікації. Квадратні дужки, к було сказано вище, призначені для повідомлення про формат цитованого документу. Така форма цитування можлива у тому випадку, якщо доступ до повного тексту академічної публікації з тих чи інших причин неможливий, або ж можливий, але автор цитування прагне наголосити на розбіжностях у короткому описі та безпосередньо в змісті статті тощо.

Наприклад:

Hendricks, J., Applebaum, R., & Kunkel, S. (2010). A world apart? Bridging the gap between theory and applied social gerontology. *Gerontologist*, 50(3), 284-293. Abstract retrieved from Abstracts in Social Gerontology database. (Accession No. 50360869)

ГАЗЕТНА СТАТТЯ

Газетні статті в онлайн-публікацій видань у тому ж форматі, що й інші інтернет-джерела. При цьому, якщо точна адреса конкретної публікації змінювалася, або використовується посилання на стабільне видання, що існує протягом багатьох років, рекомендується застосовувати посилання не на повну адресу сторінки, де розміщена публікація, а тільки на домашню сторінку видання.

Посилання повинне мати вигляд:

Автор, А. А. (Рік, Місяць День). Назва статті. Назва газети/журналу. Retrieved from <https://www.homeaddress.com/>

Наприклад:

Parker-Pope, T. (2008, May 6). Psychiatry handbook linked to drug industry. The New York Times. Retrieved from <https://well.blogs.nytimes.com/>

ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

Електронні книги можуть бути цитовані з різноманітних джерел їхнього розміщення. Точна кодифікація розміщення електронної книги не обов'язкова; обов'язковою вимогою є те, що читач повинен гарантовано мати доступ до книги з цього ж джерела, на яке посилається автор публікації, де книга цитується. Електронні книги можуть розміщуватися на персональних веб-сайтах, в базах даних, а також можуть мати аудіо-формат. Цитування книги в електронному форматі можливе у тому випадку, якщо в друкованому вигляді ця книга недоступна або складно доступна; або ж у випадку, якщо вона оприлюднювалася виключно в електронній формі. Для студентських публікацій припустимо посилання на книгу в тому форматі, в якому вона була насправді доступна для автора публікації, який здійснює посилання. Також можливо посилання на електронну версію видання, якщо вона значуща для теми статті, або якщо електронна версія має відмінності з друкованою.

Якщо видання недоступне онлайн безпосередньо, або вимагає купівлі або іншої форми оплати (підписки тощо), слід обов'язково вказувати: “Доступно за адресою”, “Available from”. Така вказівка в даному випадку більш прийнятна, ніж “Retrieved from”, описана

вище. Якщо книга доступна і в друкованій, і в електронній формі, після імені та ініціалів авторів у круглих дужках повинна бути вказана дата публікації (рік), як було описано вище. Якщо дата видання книги невідома, вказується аббревіатура (n.d.). Для того, щоб посылатися на електронне книжне видання, слід переконатися в тому, що вказано тип та версію електронної книжки, окрема у квадратних дужках, де вказується формат електронного ресурсу, як було вже зазначено вище (напр. “[Kindle DX version]”). Для оформлення посилання діють такі ж правила, як і для друкованих книг.

Зауважте! Зазначення типу і версії, формату електронного документу міститься відразу після назви книги, вони не розділяються крапкою, крапка ставиться після квадратних дужок.

Наприклад:

De Huff, E. W. (n.d.). Taytay’s tales: Traditional Pueblo Indian tales [Kindle DX version]. Retrieved from <https://digital.library.upenn.edu/women/dehuff/taytay/taytay.html>.

Якщо книга має ідентифікатор DOI, він обов’язково вказується, так само, як і для всіх електронних джерел, в кінці посилання, після крапки. У випадку багатьох форматів видання електронних книг, є правило вказувати місце доступу електронної книги на місці, де для друкованого видання вказується місце видання.

Наприклад:

Stoker, B. (1897). Dracula [Kindle DX version]. Retrieved from Amazon.com.

ГЛАВА/ЧАСТИНА ВЕБ-ДОКУМЕНТУ АБО ГЛАВА З ЕЛЕКТРОННОЇ КНИГИ

Після назви глави, частини видання, документу або електронної книги, після крапки, що завершує назву, вказується: “У/В” для україномовних та російськомовних джерел; “In” для англійськомовних джерел. Після цього вказується назва книги, чи цілого документу, частина якого цитується курсивом. Назва глави, частини книги чи документу набирається звичайним шрифтом.

Цитування відбувається у відповідності до шаблону:

Автор, А. А., & Автор, В. В. (Дата публікації). Назва статті/ глави/розділу тощо. In *Назва книги або більшого документу* (номер глави або розділу). Retrieved from <https://www.someaddress.com/full/url/>

Наприклад:

Engelshcall, R. S. (1997). Module mod_rewrite: URL Rewriting Engine. In *Apache HTTP Server version 1.3 documentation* (Apache modules). Retrieved from https://httpd.apache.org/docs/1.3/mod/mod_rewrite.html

У випадку, якщо окремий розділ чи глава має свого автора (авторів), а книга, збірник тощо загалом має авторів чи упорядників, редактора тощо, то вони вказується після In перед назвою книги або більшого документу, і відділяються від нього комою, а не крапкою.

Наприклад:

Peckinpough, J. (2003). Change in the Nineties. In J. S. Bough and G. B. DuBois (Eds.), *A century of growth in America*. Retrieved from GoldStar database.

Увага! Необхідно використовувати посилання безпосередньо на главу або розділ, який цитується, а не на домашню сторінку сайту, на якому доступна книга, чи на саму книгу, чи на перший її розділ тощо. Також у випадку, якщо окрема глава, розділ чи стаття у книзі, збірнику наукових робіт тощо має власний ідентифікатор DOI, він повинен бути вказаний стосовно даного цитованого розділу, глави, статті тощо.

РЕЦЕНЗІЯ НА ОНЛАЙН КНИГУ

Цитування рецензії на онлайн-книгу, наприклад у реферованому науковому збірнику чи виданні, відбувається за описаними вище правилами. Однаковим чином цитуються рецензії, розміщені у газетах та журналах чи інших типах онлайн періодичних видань та у реферованих академічних журналах та інших академічних

джерелах. У квадратних дужках, що застосовуються для зазначення формату та типу електронного ресурсу, що цитується, зазначається: “[Review of the book]”; наприкінці посилання вказується, як зазвичай “Retrieved from”, якщо рецензія доступна безкоштовно та знаходиться у вільному доступі без жодної спеціальної перестороги. Такими пересторогами можуть бути вимоги підписки, реєстрації, спеціального доступу через спеціалізовані бібліотечні джерела або академічні інституції тощо. Якщо видання доступне з певними пересторогами з перерахованих вище, чи з іншими, платно, за підписними сервісами тощо, слід вказувати: “Available from”, після чого подається посилання на адресу, за якою можливе отримання відповідної книги.

Наприклад:

- (вільний доступ до джерела): Zacharek, S. (2008, April 27). Natural women [Review of the book *Girls like us*]. The New York Times. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2008/04/27/books/review/Zachareck-t.html?pagewanted=2>
- (обмежений доступ до джерела): Castle, G. (2007). New millennial Joyce [Review of the books *Twenty-first Joyce, Joyce's critics: Transitions in reading and culture, and Joyce's messianism: Dante, negative existence, and the messianic self*]. *Modern Fiction Studies*, 50 (1), 163–173. Available from Project MUSE website: https://muse.jhu.edu/journals/modern_fiction_studies/toc/mfs52.1.html

ТЕЗИ ТА ДИСЕРТАЦІЇ

Повні тексти дисертацій та тези, розміщені в мережі Інтернет, цитуються загалом за описаними вище правилами. В якості року публікації вказується рік публікації у випадку тез та рік захисту у випадку дисертації. Назва тез або дисертації подається курсивом. Перед назвою бази даних, де розміщена дисертація або тези, вказується “Retrieved from”. Після назви бази даних ставиться крапка, а в круглих дужках після цього може бути вказаний унікальний ідентифікатор цитованої дисертації або ж тез. Крапка після круглих дужок не ставиться.

Наприклад:

Biswas, S. (2008). *Dopamine D3 receptor: A neuroprotective treatment target in Parkinson's disease*. Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses Global. (AAT 3295214)

ОНЛАЙН-СЛОВНИКИ ТА ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Зазвичай для словників та енциклопедій не вказуються імена авторів, оскільки вони мають занадто великі авторські колективи. У випадку, якщо словник або енциклопедія має п'ять або менше авторів, вони вказуються, як це робиться завжди у відповідності з форматом цитування друкованих книжних видань. У випадку, коли цитується електронна версія друкованого словника або енциклопедичного видання, час видання, як правило, на сторінці к конкретним розділом не вказується. В такому випадку використовується абревіатура (n.d.), як було зазначено вище. Назва словника або енциклопедії подається курсивом, перед нею ставиться "In"; після крапки, що завершує назву словника чи енциклопедії, вживається вираз "Retrieved from", після якого зазначається точна URL-адреса цитованого розділу цього джерела.

Наприклад:

Feminism. (n.d.). In *Encyclopædia Britannica online*. Retrieved from <https://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism>

НАБОРИ ДАНИХ

У тому випадку, коли необхідно зробити посилання на набори сирих даних, накопичених у базах даних чи інших типах електронних джерел, до яких можна отримати доступ онлайн, за допомогою виразу "Retrieved from" подається веб-адреса доступу до даного ресурсу. В квадратних дужках після назви набору даних, як правило, вказується: "[Data file]", або різновид ресурсів, у якому представлено дані, наприклад: "[PDF file]". Зазвичай віддається перевага першому варіанту.

Наприклад:

United States Department of Housing and Urban Development.

(2008). *Indiana income limits* [Data file]. Retrieved from https://www.huduser.org/Datasets/IL/IL08/in_fy2008.pdf

ВЖИВАННЯ ДАТИ

Рекомендується для полегшення сприйняття безпосередньо в тексті застосовувати на позначення днів, місяців та років, якщо це тільки не позначення точної календарної дати, застосовувати слова.

Наприклад:

“Ці дослідження було розпочато професором Епштейном чотири роки тому”. **Але:** “Перший тест датовано 23.04.1999 р.”.

ВЖИВАННЯ РОЗДІЛЬНИХ ЗНАКІВ У ЦИФРАХ

Рекомендується застосовувати нуль з десятковою крапкою перед числами менше одиниці, якщо статистика може набирати значень більше одиниці.

Наприклад:

“отримано 0.56 кг продукту”.

Рекомендується не вживати нуль, та використовувати десяткову крапку перед цифрами у числі, статистика якого не може перевищувати одиниці.

Наприклад:

“величина лінійної кореляції в даному випадку досягає $r=.675$ ”.

При передачі даних статистичного аналізу бажано включати величину ефекту разом з довірчими інтервалами, якщо це актуально для роботи. При цьому для введення в текст довірчих інтервалів застосовуються квадратні дужки.

Наприклад:

95% CIs [-7,2 4,3]. Ця вимога стосується як основного тексту дослідження, так і матеріалу, розміщеного у вигляді таблиць.

ВЖИВАННЯ ГРАФІЧНИХ ТА ЦИФРОВИХ МАТЕРІАЛІВ

До цифрових та графічних матеріалів відносять таблиці, графіки, діаграми, карти, креслення та фотографії. Такого роду матеріал слід додавати до тексту лише у тому випадку, якщо його наявність додає щось нове до представленої інформації, або робить її більш наочною у випадку, якщо інформація складна. Якщо дослідження представляє значний обсяг матеріалу, і не весь він обговорюється в основному тексті, застосування графічних та цифрових матеріалів є цілком виправданим. Не слід використовувати такі спеціальні формати представлення даних, якщо вони повністю повторюють інформацію з основного тексту роботи.

Також такого роду матеріали не можуть застосовуватися самостійно, у відриві від тексту дослідження. Вони повинні обов'язково мати інформативний заголовок, що точно і повно розшифровує зміст графічної чи табличної частини представленої інформації. Також зміст представленої в цифрових та графічних матеріалах інформації обов'язково повинен бути прокоментований у тексті. Як правило, коментуються найважливіші дані, які мають визначальне значення для результатів дослідження. Найчастіше цифрові та графічні матеріали розміщуються у розділі “Результати”, де вони мають ретельно обговорюватися. Всі цифрові та графічні матеріали повинні мати наскрізну нумерацію за власним типом: “Рисунок 1, 2, ...”, “Таблиця 1, 2, ...”, “Графік 1, 2, ...” тощо. Також можливе розміщення вище графічного чи цифрового фрагмента тільки назви різновиду представленого матеріалу та його номер: “Таблиця 1”. Детальний перелік всіх ілюстративних матеріалів може бути в такому випадку перенесений в окремих Додаток після основного тексту дослідження. Додатки розміщуються після розділу бібліографії.

Сучасна практика міжнародних академічних публікацій вимагає чіткого маркування електрофізіологічних, радіологічних, генетичних тощо даних у відповідності з номенклатурою та особливостями запису даної інформації.

ЦИТУВАННЯ ВСЕРЕДИНІ ТЕКСТУ

В будь-якому випадку, якщо в текст наукової роботи включається думка іншого автора в будь-якій формі, вона повинна містити посилання на джерело, де ця думка була висловлена. Цитування може мати кілька форм. Пряме цитування передбачає пряме і точне відтворення тексту іншого автора. Перефразування передбачає близький до первісного тексту переказ тексту іншого автора власними словами зі вживанням синонімів, інших, ніж у автора цитати форм висловлювання, що передають ту ж думку. Передача ідеї іншого автора передбачає опис ідеї без жодного текстологічного зв'язку з першоджерелом, але вона повинна містити адекватний і семантично точний переказ думки іншої людини. При цьому, автор дослідження може висловлювати власні зауваження, критику, давати аргументовану оцінку такому власному опису чужої ідейної конструкції. В будь-якому випадку, по завершенні викладу чужої думки слід представити посилання на джерело, де вона була опублікована в круглих дужках.

ПРАВИЛА ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВОГО ЦИТУВАННЯ

Внутрішньотекстове посилання завжди здійснюється відразу після завершення передачі всієї повноти думки цитованих авторів відразу після завершення цитати до завершення речення (крапка ставиться після закриваючої круглої дужки). Таке посилання містить лише прізвище автора, рік видання цитованої роботи, розділені комою. У випадку, якщо цитується також сторінка, то після року видання ставиться кома, “с.” для кириличних джерел, “р.” — для англomовних джерел та джерел іншими мовами (в українській академічній практиці) та вказується номер сторінки.

Наприклад:

“...” (Schunk & DiBenedetto, 2020, p. 34).

Якщо цитована робота чи публікація має двох авторів, їхні прізвища розділяються, як у прикладі вище, пробілами та знаком амперсанда (&). Якщо цитована робота має більш, ніж двох авторів, але менше, ніж п'ять, прізвища авторів у внутрішньотекстовому посиланні перераховуються через кому, між останнім та передостаннім прізвищем ставиться знак амперсанду, як у прикладі вище.

Наприклад:

- *повне посилання на роботу в бібліографічному переліку:*
Hattie, J., Hodis, F. A., & Kang, S. H. (2020). Theories of motivation: Integration and ways forward. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101865.
- *внутрішньотекстове посилання на пряму цитату з даної роботи:*
“...” (Hattie, Hodis & Kang, 2020).

Якщо цитована робота чи публікація має п'ять або більше авторів, тоді у внутрішньотекстовому посиланні всередині круглих дужок розміщується тільки прізвище першого з авторів, в тому порядку, як вони вказані на титульній сторінці роботи, і, відповідно, у автоматично згенерованому посиланні в системі пошуку Google Scholar. Після прізвища першого з авторів не ставиться кома та вказівка “та ін.” (“и др.”) для кириличних видань, або “et al.” для англомовних та праць іншими мовами.

Наприклад:

- *повне посилання на роботу в бібліографічному переліку:*
Wardani, A. D., Gunawan, I., Kusumaningrum, D. E., Benty, D. D. N., Sumarsono, R. B., Nurabadi, A., & Handayani, L. (2020, November). Student Learning Motivation: A Conceptual Paper. In *2nd Early Childhood and Primary Childhood Education (ECPE 2020)* (pp. 275-278). Atlantis Press.
- *внутрішньотекстове посилання на пряму цитату з даної роботи:*
“...” (Wardani et al., 2020, p. 276).

Якщо здійснюється повторне посилання на те саме джерело, то в круглих дужках вказується (“там само”) для україномовних, (“там же”) для російськомовних, або ж (“op. cit.”) для англomовних та інших іншомовних джерел. Якщо цитування було точним, то після такого зазначення ставиться кома і вказується “с.” для кириличних, “р.” для інших іншомовних джерел і номер сторінки. Якщо в тексті була вжита цитата з певного джерела, далі — цитата з якогось іншого джерела, а далі знову з першого, то посилання на перше джерело при другому входженні повинно вказуватися знову повністю, і не може замінюватися на “так само” чи “op. cit.”, тому що в такому випадку це посилання буде вказувати вже не на те джерело, яке передбачалося. Якщо повторюються підряд цитати з одного й того ж джерела, але з різних його сторінок, при повторних входженнях, якщо вони відбуваються підряд і не перериваються цитатами з інших джерел, вказувати допоміжні вирази не треба, достатньо вказати “с.” або “р.” та номер сторінки.

Наприклад:

“Фрейд часто застосовує кілька різних термінів на позначення цього феномену, що, як ми гадаємо, залишається в його уявленні тим же самим феноменом. Так, спершу він говорить про Танатос як про загрозу (Фрейд, 2011, с. 7), а далі вже тільки як про емоційно ніяк не маркований вияв безсвідомого потягу, що не є ні загрозливим, ні доброзичливим чи щось обіцяючим (с. 44)”.

ПРЯМІ ЦИТАТИ

Пряма цитата береться в прямі лапки (« ») або фігурні лапки (“ ”). Якщо пряма цитата не перевершує 40 слів, вона може знаходитись всередині звичайного тексту, бути виділеною лапками, як вказано, і завершуватися внутрішньотекстовим посиланням. Перед початком прямої цитати ставиться двокрапка. Якщо цитата більша 40 слів, вона може розміщуватися у вигляді окремого тексту, відділено від попереднього і наступного тексту одним рядком та без лапок, з внутрішньотекстовим посиланням по завершенні цитати.

Наприклад:

“Слід звернути увагу на те, що автор не завжди однозначно оцінює отримані результати досліджень різних років:

Наші дослідження протягом десяти років часто давали несподівані та контрверсійні результати. Первісні дані, таким чином, викликали зауваження з боку колег та піддавалися критиці щодо адекватності та релевантності отриманої вибірки та її місця в генеральній сукупності. Протягом останніх років всі ці зауваження були нами взяті до уваги та введено в змінену методологію дослідження. Отже, результати досліджень, проведених протягом двох останніх років повинні бути найбільш точними, але при цьому вони ставлять найбільше питань до застосовуваної базової теорії (Васильцов, 2018, с. 23).

Результати досліджень 2018 р. та 2019 р., що аналізуються у попередньому розділі, справді відповідають аналогічним результатам, отриманим багатьма закордонними колегами”.

Також безпосередньо сама цитата отримую додатковий відступ від лівого краю для всього тексту цитати в розмірі 7.5 мм порівняно з основним текстом, а не з величиною відступу на початку абзацу, якщо такий застосовується.

Така форма прямого цитування не характерна для радянської та пострадянської академічної традиції, але є нормативною для європейських країн, США та загальноприйнята в сучасній академічній практиці в світі. В українській академічній практиці найчастіше великі цитати, що перевищують 40 слів, передаються в загальному тексті роботи, так само, як і коротші.

В роботі можуть розміщуватися прямі цитати, переказ думки або передача ідеї тільки тих робіт, які представлені в бібліографії до даної роботи. Внутрішньотекстове посилання після цитати повинно обов’язково вказувати на конкретну роботу, що згадана в бібліографії серед переліку джерел.

Цитата не може супроводжуватися посиланнями більш ніж на одне джерело, навіть у тому випадку, якщо це дослівна цитата, і її текст точно відтворюється в кількох джерелах одного і того

ж автора. В такому випадку слід посилатися на найбільш ранне з цих джерел. При цьому виникає суперечність з вимогою більшості реферованих сучасних академічних англомовних журналів стосовно застосування у статтях насамперед актуальних джерел, оприлюднених не пізніше, ніж 5 років (у деяких випадках — 10-20 років) з моменту підготовки статті. У випадку студентської роботи такі вимоги не ставляться і повинно цитуватися найбільш раннє джерело, що містить цитату чи ідею, на яку посилається автор роботи. При підготовці закордонної публікації, слід посилатися на найновіше джерело, або навіть на джерело іншого автора(-ів), що містить необхідну думку чи цитату обговорюваного в тексті автора, якщо воно відповідає часовим вимогам академічного видання, для якого готується публікація.

У випадку прямої цитати, що міститься в лапках, є обов'язковою вимога вказати сторінку, де розміщений текст, на який здійснено посилання (див. приклад вище в попередньому розділі). Прямая цитата без вказівки на сторінку неприйнятна. Сторінка повинна бути вказана у відповідності з нумерацією сторінок у виданні, де розміщено роботу автора, а не у відповідності з внутрішньою нумерацією цієї роботи.

Наприклад:

- посилання на роботу в переліку джерел в бібліографії:

Гордеева, Т. О. (2002). Мотивация достижения: теории, исследования, проблемы. *Современная психология мотивации*, 47–103.

- посилання на цитату з 3-ї по черзі сторінки роботи Т. О. Гордеевої буде виглядати так:

“...” (Гордеева, 2002, с. 50), а **не так**: “...” (Гордеева, 2002, с. 3).

Внутрішньотекстове посилання на нумерацію сторінок у відповідності з нумерацією роботи, приписуємо у випадку електронної публікації, що містить тільки дану статтю у відриві від її місця розміщення в книзі, збірнику тощо. В такому випадку у повному бібліографічному описі згаданого джерела обов'язково

повинна бути вказана його електронна адреса, як зазначено в цьому документі у розділі про правила цитування електронних джерел.

Якщо здійснено неточне цитування у вигляді переказу ідей чи тексту іншого автора, посилання на сторінку відповідної роботи є бажаним, але не обов'язковим. Варто зауважити, що наукова робота будь-якого типу, зокрема, і студентська, не повинна бути переобтяжена прямими цитатами, тому що вони значно утруднюють сприйняття тексту і рух думки. Водночас, численні прямі цитування є адекватними та необхідними у випадку текстологічного, історичного, порівняльного аналізу, де особливості та деталі точного висловлювання чи змісту тексту критично важливі для змісту роботи.

ПРЯМЕ ЦИТУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ І ПОСИЛАННЯ НА НЬОГО

Якщо цитується джерело іноземною мовою, пряма цитата перекладається, і при цьому ніяких спеціальних позначок, що зазначали б, що це перекладений текст, не робиться. У тому випадку, якщо важливо процитувати мовою оригіналу, цитата передається в лапках за загальними правилами, а після її завершення, в круглих дужках вказується скорочення, що вказує на мову, якою зроблено цитування: (фр. — французькою, кит. — китайською, рос. — російською тощо). Ця позначка в круглих дужках розміщується перед круглими дужками, що містять внутрішньотекстову бібліографічну вказівку.

Наприклад:

“The COVID-19 crisis has become an unprecedented challenge to the global education system” (анг.) (Dhawan, 2020, p. 6).

Цитоване видання: Dhawan, S. (2020). Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1), 5–22.

При цьому слід мати на увазі, що у випадку підготовки статті чи іншої академічної роботи для друку в іноземних іншомовних

виданнях цього правила не дотримуються по відношенню до мови, якою вийде робота. У випадку, якщо підготовлена для закордонного видання робота цитує іншомовні джерела, наприклад, у статті англійською мовою цитується французький чи китайський оригінальний текст, аналогічне зазначення (fr.) або (ch.) після прямої цитати робиться лише у тому випадку, якщо перед цим у тексті не було вказано, про яку мову йдеться, або якщо цитований уривок має унікальні мовні властивості, як повинні бути зазначені. Наприклад, цитується оригінал кантонським діалектом китайської мови — (ch, kant.). Такі вживані позначення обов'язково повинні бути розшифровані в спеціальному додатку до роботи, і як правило, подаються на її початку.

Цитування електронних та інших типів джерел всередині тексту, в якості внутрішньотекстових посилань виконується за тими ж правилами, що вказано вище.

ПРАВИЛА ЦИТУВАННЯ ПРИЗВИЩ АВТОРІВ

У бібліографічному переліку використаних під час підготовки академічної праці джерел вказуються прізвища та ініціали всіх авторів. У випадку, якщо кількість авторів перевищує десять, після ініціалів десятого автора можна поставити трикрапку. Також в сучасній академічній практиці в такому випадку після шостого або сьомого прізвища ставиться трикрапка і кома, після чого перелік прізвищ завершується останнім з прізвищ авторів, якому передують астериск “&”.

Наприклад:

Verawardina, U., Asnur, L., Lubis, A. L., Hendriyani, Y., Ramadhani, D., Dewi, I. P., ... & Sriwahyuni, T. (2020). Reviewing online learning facing the COVID-19 outbreak. *Talent Development & Excellence*, 12.

У переліку імен представників народів, які застосовують багато імен, як правило, вказують таку кількість ініціалів, яку кількість власних імен використав відповідний автор. В даному випадку здійснюється правило особистого вибору репрезентації відповідної людиною.

Наприклад:

Абу́ Алі Хусей́н ібн Абдулла́х ібн аль-Ха́сан ібн Алі ібн Сіна може з волі автора передаватися як **Абу́ Алі Хусей́н ібн Сіна** і буде цитуватися як **Сіна, ібн А. А. Х.**

Якби автор підписав свою роботу повним переліком імен, його цитування виглядало б наступним чином: **Сіна, ібн А. А. Х. А. А. А.**

У такому випадку, як вказаний вище, а також у випадку включення до складу специфічних значущих часток, що позначають в мові, з якої походить ім'я автора з'єднувальну або граматичну функцію (у вищенаведеному прикладі це **ібн** та **-аль**), у цитування для переліку ініціалів вони опускаються.

Специфічні терміни, такі як ознаки дворянського походження (фон, де, д' тощо), певного статусу (імам, Свами, -джі та ін.), звання, рангу тощо опускаються в тому випадку, якщо вони можуть надаватися особі та особа може бути їх позбавлена. У випадку, якщо такі частки надаються пожиттєво, стали частиною прізвища і родовою назвою або невідривні від особистості, вони зберігаються. Однак, в сучасній академічній практиці такі випадки зустрічаються у виключних випадках і переважно торкаються цитування старовинних джерел, виданих до 1900 року. У сучасній академічній практиці прийнято опускати ВСІ додаткові частки, що долучаються до прізвища, а також додаткові означення, що не є частиною прізвища, як родової ознаки людини.

Наприклад:

Rand, M. L., **Neiman, J.**, Jakowec, D. M., & Packham, M. A. (1990). Effects of Alcohol Withdrawal on Responses of Platelets from Alcoholics-A Study Using Platelet-Rich Plasma from Blood Anticoagulated with D-Phenylalanyl-L-prolyl-L-arginyl Chloromethyl Ketone (FPRCH₂Cl). *Thrombosis and haemostasis*, 63(02), 178–182.

Справжнє повне ім'я вченого **John fon Neiman** і він походить із старовинної сім'ї баронів, про що свідчить частка "fon".

При повному цитуванні в бібліографічному описі роботи першим ставиться прізвище, після нього ставиться кома та ініціали з крапками. Якщо праця має двох и більше авторів, їхні прізвища та ініціали розділяються крапками. Перед останнім прізвищем, починаюче вже з двох прізвищ авторів, ставиться з'єднувальний знак астериска &, який позначає “і”.

Наприклад:

Mahmud, M., & Nur, S. (2018). Exploring Students' Learning Strategies and Gender Differences in English Language Teaching. *International Journal of Language Education*, 2(1), 51-64.

Якщо кількість авторів цитованого джерела перевищує два, астериск ставиться перед прізвищем останнього з них і лише один раз.

Наприклад:

Vettori, G., Vezzani, C., Bigozzi, L., & Pinto, G. (2020). Cluster profiles of university students' conceptions of learning according to gender, educational level, and academic disciplines. *Learning and Motivation*, 70, 101628.

ПРАВИЛА ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВОГО ПОСИЛАННЯ

Всередині тексту, при прямому цитуванні, переказі, перифразі чи передачі ідеї, що міститься в іншій академічній роботі чи будь-якому іншому джерелі по закінченні цитованого фрагменту вказується прізвище автора та рік видання через кому.

Наприклад:

“На переконання З. Фрейда, вся людська сексуальність тою чи іншою мірою має деструктивний характер (Freud, 1999)”.

Якщо цитоване джерело має двох авторів, в круглих дужках будуть представлені два прізвища, з'єднані астериском через пробіли.

Наприклад:

... (Hwang & Lai, 2021).

Якщо авторів більше двох, астериск ставиться тільки перед останнім прізвищем, а прізвища авторів відділяються одне від одного комами.

Наприклад:

... (Mukhtar, Javed, Arooj & Sethi, 2020).

У випадку, якщо цитоване джерело має шість або більше авторів, у внутрішньотекстовому посиланні вживається лише прізвище першого з авторів, після чого вживається конструкція “et al.” (лат. “та інші”). Така форма у роботах, надрукованих кириличними алфавітами слов’янських народів в українській практиці може замінитися відповідником “та ін.” (“и др.”), але ми наполегливо рекомендуємо застосовувати загальноновживане міжнародне скорочення, запозичене з латинської мови к традиційної мови науки і освіти європейських народів.

Наприклад:

- *цитоване джерело*: Verawardina, U., Asnur, L., Lubis, A. L., Hendriyani, Y., Ramadhani, D., Dewi, I. P.,... & Sriwahyuni, T. (2020). Reviewing online learning facing the COVID-19 outbreak. *Talent Development & Excellence*, 12.

- *внутрішньотекстове посилання*: ... (Verawardina et al., 2020).

Слід також пам’ятати, що у випадку прямого цитування цитата подається в лапках, і при цьому внутрішньотекстове посилання обов’язково повинно містити сторінку цитованого видання. В загальноприйнятій практиці в більшості випадків точного цитування сторінки для більшості інших випадків не потрібно. Виключенням можуть служити лише випадки, коли вказівка на конкретну сторінку обумовлена значущими факторами, наприклад, за вказівки на суперечності, що містяться в цитованій праці в різних її фрагментах тощо.

Якщо робота не має автора, або якщо він невідомий, тоді в якості внутрішньотекстового посилання застосовується сигнальна фраза, як правило, з перших двох слів назви твору в лапках, та після коми, як зазвичай, вказується рік видання.

Наприклад:

- *цитоване джерело*: Inequality in household adaptation to schooling shocks: Covid-induced online learning engagement in real time. (2021). *Journal of Public Economics*, 193, 104345.
- *внутрішньотекстове посилання*: ... (“Inequality in household”, 2021).

В окремих випадках, особливо, коли йдеться про стародавні джерела невизначеного авторства, можливе застосування позначки “Anonymous” (відповідно, “Анонім” укр. мовою).

Наприклад:

... (Anonymous, 2001).

Якщо в якості автора виступає організація, група, державна установа тощо, бажано вказати назву установи безпосередньо в тексті до прямого цитування чи іншого типу цитати, а в круглих дужках вказується лише рік видання чи появи відповідного джерела.

Наприклад:

According to the American Psychological Association (2000),
...

Якщо організація або інший колективний автор добре відомий в якості абрєвіатури, і надалі в тексті посилання на дане джерело будуть регулярно зустрічатися, в рамках першого внутрішньотекстового посилання дозволяється виконати вказівку на цю абрєвіатуру в квадратних дужках, для того, щоб надалі вказувати вже її.

Наприклад:

- *перше внутрішньотекстове посилання:* (Mothers Against Drunk Driving [MADD], 2000)
- *друге та наступні посилання:* (MADD, 2000)

Аналогічним чином також можуть вказуватися автори й інших типів джерел. В такому випадку перелік прізвищ авторів вказується, як зазвичай, а в круглих дужках зазначається тільки рік появи цитованого джерела.

Наприклад:

“Як зазначають у своєму дослідженні Hwang, Wang & Lai (2021), ...”

У зазначеному виді випадку повторне внутрішньотекстове посилання виду (Hwang, Wang & Lai, 2021) вживати вже не потрібно, оскільки цитування вже відбулося.

Часто буває так, що одна й та ж думка, твердження, теза вимагає підтвердження не одним джерелом, а кількома. В даному випадку йдеться не про цитування, а про підтвердження твердження автора академічного дослідження аналогічними результатами чи аналогічними тезами і доказами авторів цитованих джерел. В такому випадку внутрішньотекстова цитата будується за описаними вище правилами, але окремі джерела відділяються одне від одного крапкою з комою. Правила, за якими визначається послідовність таких джерел можуть відрізнятися у різних академічних виданнях та в різних країнах; рекомендований порядок — від старіших джерел до новіших, так що останніми повинні розміщуватися джерела, що з'явилися останніми. Якщо джерела з'явилися одночасно, то вони розміщуються за алфавітом, де приймається до уваги перша літера прізвища першого з авторів.

Наприклад:

- *просте внутрішньотекстове посилання на два джерела водночас:* ... (Berndt, 2002; Harlow, 1983).

• посилання на значну кількість джерел з різною кількістю авторів: ... (Wei & Chou, 2020; Bacher-Hicks, Goodman & Mulhern, 2021; Hwang, Wang & Lai, 2021).

Порядок послідовності розміщення прізвищ авторів певного джерела повинен цитуватись у відповідності з тим, у якому порядку вони розміщені на форзаці джерела для друкованих видань, та аналогічно для електронних видань. Змінювати цей порядок заборонено, оскільки він визначається внеском та значущістю участі конкретного автора в підготовці того чи іншого дослідження. У випадку, якщо встановити порядок прізвищ авторів як вказано вище неможливо з якихось причин, вони перераховуються за алфавітом.

Іноді трапляється випадок, коли думка автора підтверджується кількома роботами одного й того ж автора, виданими у різні роки. Або ж автор в своїй роботі підбиває загальний підсумок багатьох робіт певного автора за багато років, підсумовую низку важливих тез, висловлених в роботах різних років тощо. В такому випадку у внутрішньотекстовому посиланні розміщується лише одне прізвище, що супроводжується переліком років видання відповідних праць, розділених комою.

Наприклад:

... (Hoffa, 1956, 1962, 1975).

Якщо трапляється ситуація, коли в рамках одного внутрішньотекстового посилання з'являються роботи авторів, що мають однакове прізвище, дозволяється використовувати їхні ініціали або інші позначення, що дозволяють їх однозначно ідентифікувати.

Наприклад:

... (E. Johnson, 2001; L. Johnson, 1998).

У випадку, коли в одному внутрішньотекстовому посиланні доводиться цитувати кілька робіт одного і того ж автора, які з'явилися протягом одного року, поряд з роком видання вживається маленька літера, і різні роботи розрізняються за алфавітом.

Наприклад:

... (Бандура, 1970а, 1970б). Та окремо в тексті: ... (Бандура, 1970а).

При цьому, відповідні маленькі літери за алфавітом повинні бути додані до повного цитування джерела в переліку джерел в бібліографічному описі, щоб відповідні посилання на ці видання могли бути однозначно ідентифіковані.

Наприклад:

Bandura, A. (1970a). Self Regulation dan Self Efficacy pada Mahasiswa Perspektif Teori Sosial Kognitif Albert Bandura.

Bandura, A. (1970b). Social learning through imitation.

Опубліковане дисертаційне дослідження цитується з вказівкою на ти дисертації та з якої бази даних було отримано доступ до неї. Далі вказується код і шифр зберігання, який дисертація отримала в рамках бази даних. Як правило, вся необхідна інформація міститься в бібліографічному описі дисертації в бібліотеці чи архіви, де її можна отримати, а часто міститься також в даних, розміщених в самій дисертації. Для посилання на базу даних використовується стандартне позначення “Retrieved from” для англomовних та інших іншомовних джерел, або “Доступно у” для україномовних джерел.

Посилання має наступний формат:

Lastname, F. N. (Year). *Title of dissertation* (Doctoral dissertation). Retrieved from Name of database. (Accession or Order Number).

Якщо посилання здійснюється на дисертацію, яка не була опублікована, відповідна інформація вказується після її назви. Також обов’язково повинна бути вказана наукова інституція, вчена рада якої організувала захист дисертації та місто, де дисертація була захищена. Не слід посилатися на незахищені дисертаційні роботи, що не отримали ухвалення дисертаційної комісії. Виключення можливі тільки для відповідних робіт видатних науковців в рамках історіографічних та текстологічних або біографічних досліджень.

Цитування державних документів, законів, рішень адміністрацій та інших інституцій різного рівня відбувається за загальними правилами для друкованих матеріалів. При цьому, в описі цитованого джерела обов'язково вказується назва інституції в якості автора, обов'язково повинен бути вказаний рік публікації, державна територіально-адміністративна одиниця, де зареєстрований відповідний орган — автор, країна, якій належить цей адміністративний орган чи інституція та офіційна назва видавництва чи уповноваженого видавничого органу, що видав даний документ. В круглих дужках подається унікальний ідентифікатор даного документу за правилами країни, що його видала. Відповідна інформація обов'язково міститься в заголовку державних документів будь-якої країни.

Наприклад:

National Institute of Mental Health. (1990). *Clinical training in serious mental illness* (DHHS Publication No. ADM 90-1679). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

Видання, що містять матеріали конференцій, цитуються із зазначенням укладачів з позначкою “(Eds.)” після прізвищ та спеціальною позначкою “Proceedings from” для іншомовної та “Матеріали конференції” для україномовних джерел.

Наприклад:

Schnase, J. L., & Cunniss, E. L. (Eds.). (1995). *Proceedings from CSCL '95: The First International Conference on Computer Support for Collaborative Learning*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка роботи здійснюється наступним чином:

- 1 курс — оцінка тільки від наукового керівника;
  - 2 курс — оцінка тільки від наукового керівника;
  - 3 курс — усереднена оцінка кафедральної комісії;
  - 4 курс — усереднена оцінка спеціалізованої комісії;
  - диплом — усереднена оцінка спеціалізованої комісії.
- магістра

Для студентів 3 і старших курсів відбувається захист робіт, для яких варто підготувати презентацію дослідження (зазвичай, у будь-якому зручному форматі: Power Point, Prezi, PDF-інфографіка, тощо).

Загальна оцінка може варіювати залежно від поставлених вимог наукового керівника та/або кафедри, проте існує низка критеріїв, які є універсальними для будь-якого психологічного дослідження. У таблиці наведено критерій та відносне відсоткове співвідношення для загальної оцінки (максимум 100 балів).

№	Критерій	Відсоток		
		1 та 2 курс	3 курс	4 курс та магістратура
1	Загальний обсяг	4	3	2
2	Відсутність запозичень (плагіат)*	30	20	20
3	Охайність форматування	4	3	2
4	Наявність чітко представленої структури	4	5	5
5	Актуальність теми дослідження	4	4	4
6	Чітке представлення мети, об'єкту, предмету дослідження та дослідницьких питань	8	6	7

№	Критерій	Відсоток		
		1 та 2 курс	3 курс	4 курс та магістратура
7	Використання наукових джерел (не старіше 5-7 років), не стосується першоджерел	9	6	7
8	Аналітичність і послідовність викладення інформації	12	8	7
9	Наявність емпіричного дослідження	—	10	10
10	Належне використання методів статистичної обробки даних (із використанням Excel, Google Spreadsheets, SPSS, R, R-studio, Jamovi, STATA, MathLab, OCA, тощо)	—	6	7
11	Відповідність результатів їх опису та інтерпретації	—	4	4
12	Наявність чітких та зрозумілих висновків	10	10	9
13	Дотримання загальних вимог АРА	6	5	4
14	Правильність оформлення переліку джерел	6	5	4
15	Наявність та правильність оформлення додатків	3	4	3

* У разі виявлення запозичень більше ніж 30% робота автоматично анулюється. Наполегливо радимо орієнтуватися на 0% запозичень; очевидні запозичення фрагментів тексту, які не супроводжуються лапками та належним посиланням, неприпустимі.

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

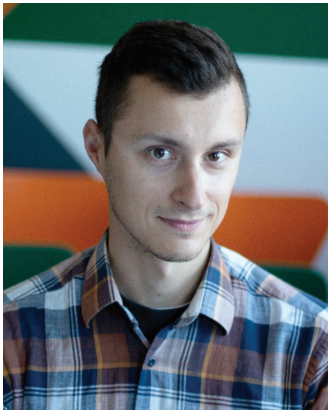
Дорогі студенти!

Відверто кажучи, ми не розраховуємо, що ви прочитали всі рекомендації уважно, але дуже сподіваємось, що ви не станете ними нехтувати, та будете переглядати вимоги принаймні при написанні самої роботи. Ми намагалися представити найважливіші аспекти у доступній формі. Якщо ви вважаєте, що інформація подана неповно, ми щось не врахували, щось було незрозумілим, або у вас є думки стосовно наповнення посібника, залиште анонімний фідбек за цим посиланням (https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScnxNDKrmqlLaWhd_91BldODAvugHDSi772ZjZL14eWSzxMXQ/viewform?usp=sf_link) або відскануйте QR-код.

Бажаємо успіхів!

Укладачі посібника:

Антон Курапов

Ілля Ягієв

ПРИКЛАД ЗАЯВИ

Декану факультету психології
доктору психологічних наук,
професору, Данилюку І. В.
студента __ курсу, __ групи
Іванова І. І.

Тел.: _____

E-mail: _____

З А Я В А

Прошу дозволити мені написання курсової/дипломної роботи на кафедрі Експериментальної та прикладної психології під керівництвом кандидата психологічних наук, асистента,

_____
(ПІБ викладача у родовому відмінку)

на тему “_____”.

дата

Іванов Іван

підпис

ПРИКЛАД АНОТАЦІЇ

А Н О Т А Ц І Я

У роботі досліджується специфіка психофізіологічних реакцій та змін у когнітивних процесах у результаті використання ефірних олій за допомогою побудови класичного експериментального дослідження з використанням поліграфу. Проведено теоретичний аналіз наукових публікацій останніх років за даною тематикою. Наукова новизна дослідження полягає у вивченні дії різних видів ефірних олій, визначених їх комплексним впливом — активізацією чи заспокоєнням. Досліджено вплив стимуляційних та седативних ефірних олій на перебіг когнітивних процесів та змін у організмі людини, а також вплив на ці характеристики суб'єктивного сприймання аромату. У результаті чого виявлено значні розбіжності у швидкості когнітивних процесів залежно від виду ефірних олій та супутні виражені психофізіологічні реакції. Зокрема, активізація нервової системи при вдиханні стимулюючих олій зі збільшенням швидкості мисленневих процесів та зниженням концентрації, й протилежним ефектом при дії седативних олій.

Ключові слова: ефірна олія, когнітивні процеси, седативний ефект, стимуляційний ефект, психофізіологічні реакції.

ПРИКЛАД ВСТУПУ

В С Т У П

Історія використання ефірних олій бере свій початок близько 5000 років тому і тісно пов'язана з Китаєм та Єгиптом. Тоді олії використовували не лише для бальзамування тіла, а і як антисептичні засоби, у будівництві пірамід та лікуванні ран. З кінця минулого століття зростає інтерес наукової спільноти до ароматерапія — виду альтернативної медицини, що використовує рослинні ефірні олії. Про це говорить збільшення наукових робіт на тему “ефірні олії”, “ароматерапія” та вивчення їх впливу на організм та психіку людини. Якщо у літературі 90-х років минулого століття можна зустріти описи складності пошуку відповідних джерел на дану тематику, то зараз цього непомітно. Проблемою є лише певний “пуантилізм” досліджень, що і збирає частини повної картини, але яка не є цілісною. Дана робота є спробою узагальнити напрацьований матеріал з даної тематики до цього часу та розширення знань про вплив ефірних олій на психофізіологічні реакції та когнітивні процеси.

Всі дослідження, пов'язані з ефірними оліями, можна поділити за їх метою та відношенням до певних наукових сфер: вивчення компонентного складу, що входить до прерогативи хімії (Averbeck, S., Bakkali, F., Ríos, J.-L.), аналіз ефективності використання олій у медицині як лікувального фактору (F. Nazzaro, A. Tohidpour, B. Teixeira, A. Rosato), дослідження психофізіологічних змін в організмі людини та впливу на нервову систему (Є. Айдар-

кін, С. Шутова, А. Ярош, М. Bensafi, G. Buchbauer, P. Brauchli, C. Chen, B. Johannessen, A. Johnson, S. Kanamura, T. Lorig, S. Torii, Y. Miyazaki, S. Van Toller). Найбільшого інтересу викликають наукові роботи з теми ефектів ефірних олій на психологічний та емоційний стан людини (С. Campenni, R. Tisserand, Y. Sugawara, A. Shigetho).

Мета роботи — дослідити динаміку психофізіологічної реакції та зміни у когнітивних процесах у результаті використання ефірних олій. Особливу увагу було приділено симптомокомплексам седативної та стимулюючої дії олій та швидкості протікання когнітивних процесів. У дослідженні використано дизайн класичного експерименту, із залученням контрольної та двох експериментальних групи. Було застосовано поліграф для фіксування фізіологічних змін в організмі респондентів, методики виявлення когнітивних порушень та концентрації уваги, а також IQ-тест “Матриці Равена”. Отримані дані поліграфу аналізувалися дискриптивно-індивідуальним методом, а результати проходження тестів оброблялися за допомогою наступних статистичних методів: критерій Краскела-Уолліса і таблиці сполучення.

Дослідницькі питання:

1. Чи змінюються психофізіологічні реакції людини у відповідь на пред’явлення стимулу у вигляді аромату ефірних олій?
2. Чи впливає використання ефірних олій на перебіг когнітивних процесів?

ПРИКЛАД РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ на дипломну роботу

ПП у родовому відмінку

“Назва”

на здобуття освітньо-кваліфікаційного
рівня рівня “Бакалавр”
за спеціальністю 053 “Психологія”

Емоційне вигорання є доволі складною проблемою, причому не тільки для представників професій, в межах яких необхідно взаємодіяти з людьми, а й для людей творчих професій. Особа, яка переживає психологічне страждання через вигорання, менш ефективно працює, у неї зростає ризик розвитку психічних розладів та соматичних захворювань. Згубні наслідки, до яких може призвести вигорання, а також той факт, що воно підриває психологічне благополуччя особи, дозволяють констатувати, що тема бакалаврської роботи, обрана студенткою, є актуальною.

Дипломна робота має логічну та обґрунтовану структуру. Список використаних джерел складається з сучасних англомовних публікацій, знайомство з якими та ретельне їхнє опрацювання дозволило студентці зробити якісний теоретичний огляд проблеми та обрати релевантні тестові методики та статистичні методи і критерії. Тож, перший розділ, присвячений теоретичному огляду, містить визначення основних термінів та конструктів роботи.

Проведене студенткою емпіричне дослідження відповідає поставленим дослідницьким завданням, демонструє володін-

ня знаннями методів психологічних досліджень та статистики та навичками їхнього використання на етапі планування самого дослідження, збору даних, їхнього аналізу та інтерпретації. Безумовними сильними сторонами роботи є застосування мови програмування R для кількісного аналізу даних, а також новітніх тестів, в першу чергу VAT. Використані методи кількісного аналізу даних проведені коректно та якісно, повністю відповідають як поставленій у роботі меті, так і сучасним світовим стандартам математичної обробки даних.

Робота студентки “...” розв’язує актуальну практичну та наукову проблему, повністю відповідає вимогам до бакалаврських робіт, і заслуговує на високу оцінку.

Рецензент:

асистент кафедри експериментальної
та прикладної психології
кандидат психологічних наук

І. І. Ягіяєв

**ПРИКЛАД ВІДГУКУ
НАУКОВОГО КЕРІВНИКА**

В І Д Г У К
наукового керівника
на дипломну роботу

ПІБ студента у родовому відмінку
на тему:

“...”,

подану на здобуття

освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” (“Магістр”)
зі спеціальності 053 — Психологія
(або інша, уточнюйте на кафедрі)

С. І. Іванова зарекомендувала себе як людина з науковим мисленням, небайдужа та досвідчена, про що свідчить її дипломна робота. Пошукувач успішно зуміла використати свій потенціал і вчасно виконала роботу. Дипломна робота С. І. Іванової присвячена складній, але доволі актуальній темі — виявленню тих жанрово-стильових особливостей поезії еміграції першої хвилі, що пов’язані з ключовим поняттям мемороцентризму — “ДІМ”. Задля вирішення даної проблеми молодий науковець залучила до свого аналізу великий фактичний та художній доробок, здійснила ґрунтовний аналіз тих ліричних і ліро-епічних жанрів у спадщині еміграції, які розкривали зображення країни різних періодів. Вона досить впевнено з’ясовує зв’язки між культурним рівнем митця та його зображенням цієї останньої межі Батьківщини.

Дослідниця вміє застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації ліричного тексту, зокрема концепт-аналіз. Вважаю, що

С. І. Іванова цілком сформувалася як науковець, підтвердженням чого є не тільки дипломна робота, але й публікації, надруковані в провідних фахових виданнях України. Дослідниця брала активну участь у всеукраїнських і міжнародних конференціях. Робота С. І. Іванової є актуальним, змістовним дослідженням, яке має концептуальний характер і відповідає спеціальності

Науковий керівник
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної психології

ПІБ
дата

КУРАПОВ Антон, кандидат психологічних наук, асистент кафедри експериментальної та прикладної психології КНУ імені Тараса Шевченка, когнітивний психолог, засновник та автор проекту “Psychology4u”.

ЯГІЯЄВ Ілля, кандидат психологічних наук, асистент кафедри експериментальної та прикладної психології, факультету психології, КНУ імені Тараса Шевченка.